

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
Кафедра теорії та методики спорту

Луценко Дмитро Васильович

**ТЕХНІКО-ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТСЬКИХ
ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД У ЗМАГАЛЬНОМУ ПЕРІОДІ РІЧНОГО
ЦИКЛУ**

0017 – фізичне культура і спорт

Галузь знань: 01.Освіта

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістр

Науковий керівник

_____ А.М. Ратов

Кан. фіз. вих., доцент кафедри теорії та
методики спорту

« ____ » _____ 2020 року

Виконавець

_____ Д.В. Луценко

« ____ » _____ 2020 року

Суми 2020

ЗМІСТ

Вступ	3
РОЗДІЛ І	ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО ФУТБОЛУ ТА ЗНАЧЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У СТУДЕНТСЬКОМУ ФУТБОЛІ	6
	1.1. Особливості розвитку студентського футболу в Україні.....	6
	1.2. Вимоги сучасності до організації тактичних та технічних дій у студентському футболі.....	10
	1.3 Особливості вікових періодів техніко-тактичної підготовки футболістів.....	15
	1.4. Техніко-тактичні взаємодії футболістів під час навчально-тренувальних занять та офіційних матчів.....	19
РОЗДІЛ ІІ	МЕТОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	24
	2.1. Методи дослідження	24
	2.2 Організація дослідження.....	27
РОЗДІЛ ІІІ	РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	29
	3.1. Результати дослідження техніко-тактичних дій студентів-футболістів різного ігрового амплуа у змагальному періоді річного циклу.....	29
	3.2. Дослідження технічної та тактичної підготовки футболістів університету до початку педагогічного експерименту.	32
	3.3. Методика покращення техніко-тактичної готовності футболістів збірної команди університету.....	34
	3.4. Дані дослідження техніко-тактичної підготовки студентів футболістів по завершенню проходження педагогічного експерименту.	48
Висновки	50
Список використаної літератури	52

Перелік умовних скорочень:

АФУ – Асоціація футболу України

ВНЗ – вищі навчальні заклади

ВФАС - Всеукраїнська футбольна асоціація студентів

НТВ – навчально-тренувальна вправа

НТЗ – навчально-тренувальне заняття

СФЛУ - Студентська футбольна ліга України

ТТД – техніко-тактичні дії

УЄФА - Союз європейських футбольних асоціацій

ФІФА - Міжнародна федерація футболу

ФФУ – Федерація Футболу України

ВСТУП

Актуальність. Футбол-найпопулярніша і улюблена гра в більшості країн світу. Тисячі дітей, молоді та дорослих грають у футбол. Управління тренувальним процесом передбачає вивчення різних аспектів спеціальної підготовки футболістів з метою організації тренувань на наступних етапах відповідно до індивідуальних особливостей гравця. Теорія і практика футболу багатогранні і постійно розвиваються [20, 23].

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що тренери за допомогою засобів і методів етапного, поточного, оперативного та педагогічного контролю отримують досить детальну інформацію про техніко-тактичну підготовку футболістів, а відповідний тип управління може бути досягнутий тільки за наявності у тренера професійних педагогічних навичок[17].

Це означає вміння правильно використовувати широкий спектр спеціальних вправ, спрямованих на первинне освоєння окремих компонентів спеціальної підготовки футболістів; розумне поєднання різних вправ і практичних способів їх виконання відповідно до конкретних цілей і завдань футболістів в різних структурних формах в процесі тренування[3].

Головна проблема полягає в тому, що, з одного боку, необхідно поліпшити міжнародні результати і подальший розвиток футболу, з іншого боку, неможливо вирішити цю проблему без підвищення ефективності підготовки футболістів, яка повинна ґрунтуватися на результатах та якості гри.

Основною формою ведення гри повинна бути колективна комбінаційна гра, а не індивідуальна, хоча в окремих випадках єдиноборство і може привести до сприятливого результату.

Наступальний характер ведення гри дає безперечну перевагу, але при рівних умовах перемогу здобуде та команда, яка краще опанувала мистецтво маневрування, технічно і фізично краще підготовлена. Гравці повинні бути надзвичайно рухливими, енергійними; вони повинні 90 хвилин рухатися, маневрувати, весь час бути дуже активними.

Спортивні змагання, в тому числі і з футболу, є незамінною частиною спортивної системи вищих навчальних закладів.

14 грудня 2005 року Всеукраїнська Студентська Футбольна Асоціація створила українську студентську футбольну лігу (СФЛУ), яка затвердила новий формат проведення футбольних матчів серед студентів.

Асоціація підготувала комплексну програму розвитку студентського футболу в Україні, яка була заснована міністром освіти і науки.

На сьогоднішній день створені регіональні студентські футбольні асоціації: у Києві, Сумах, Дніпропетровську, Львові, Харкові та Полтаві.

ВФАС і СФЛУ постійно проводять матчі між командами вищих навчальних закладів з футболу та міні-футболу. У 2006 році відбувся перший Чемпіонат України зі студентського футболу, а у вересні в новому форматі стартувала вища і перша футбольна ліга серед збірних команд вищих навчальних закладів.

Студентська футбольна команда щорічно бере участь у чемпіонатах Європи та світу. Кожні два роки українські студентські команди захищають честь країни на Всесвітніх Універсіадах. У серпні 2001 року на 21-му чемпіонаті Всесвітньої Універсіади з футболу в Пекіні Українська студентська збірна завоювала срібні медалі.

Незважаючи на досить високі результати, проблема з організації навчально-тренувального процесу підготовки студентських футбольних команд досі до кінця не вивчена.

Такі видатні вчені, як Голомазов С. В.[18], Доланский Б. В.[23], Зеленцов А. М.[30] та Максименко В. Р.[52], Перепелиця П. В.[62], Соломонко С.Т.[69] беруть участь у вивченні проблеми підготовки студентських команд під час змагань, але методичної літератури щодо вдосконалення техніко-тактичної підготовки студентських футбольних команд недостатньо, тому техніко-тактична підготовка студентських футболістів як і раніше актуальна[25].

Мета роботи: Розробка та вдосконалення техніко-тактичної підготовки студентських футбольних команд у змагальному періоді річного циклу, за

допомогою запропонованої методики.

Завдання дослідження:

1. Визначити ефективність техніко-тактичних дій у змагальній діяльності футболістів різних амплуа.
2. Визначити початковий рівень техніко-тактичної підготовки студентської футбольної команди у змагальний період річного циклу.
3. Розробити та експериментально перевірити методику вдосконалення техніко-тактичної підготовки студентських футбольних команд у змагальний період річного циклу.

Об'єкт дослідження – процес підготовки збірних університетських команд у змагальному періоді річного циклу.

Предмет дослідження – технічна і тактична сторони підготовки студентських футбольних команд.

Наукова новизна отриманого результату полягає в наступному:

- 1.Доповнити та розширити використання засобів та методів удосконалення техніко-тактичної підготовки студентських футбольних команд;
- 2.Розробка методики вдосконалення техніко-тактичної підготовки студентів-футболістів у змагальний період річного циклу;

Практична значимість отриманих результатів. Отримані результати дослідження реалізовані на практиці в групах футболу підвищення спортивної майстерності інституту фізичної культури СумДПУ імені А.С.Макаренка.

Структура дипломної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку скорочень, додатків А і В та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ I

ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО ФУТБОЛУ ТА ЗНАЧЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У СТУДЕНТСЬКОМУ ФУТБОЛІ

1.1. Особливості розвитку студентського футболу в Україні

Після проголошення незалежності Верховною Радою України (1991) Асоціація футболу України стала повноправним учасником УЄФА та ФІФА, що дозволило національній команді брати участь у чемпіонатах світу, Олімпійських іграх та Кубку Європи.

Футбол в Україні є незамінною частиною спорту і фізичної культури, що є дуже важливим фактором оздоровлення населення і популяризації футболу та здорового способу життя.

Від часу здобуття Україною незалежності була виконана продуктивна робота по вдосконаленню системи управління розвитком футболу. Завершено створення регіональних «Асоціацій футболу» областей як юридичної особи. Національна спортивна комісія розмежувала певні права автономії українських футбольних асоціацій щодо забезпечення розвитку футболу в регіонах.

Регламент і положення Української Асоціації футболу складаються відповідно до законів, регламентів і нормативних документів Міжнародної федерації футбольних асоціацій (ФІФА) і Союзу європейських футбольних асоціацій (УЄФА), членом яких є УАФ і являється постійним учасником змагань під егідою цих асоціацій.

З 1997 року, згідно з проектами УЄФА, в Україні проводяться семінари для спортивних лікарів, тренерів різних категорій, керівників регіональних федерацій, в яких беруть участь провідні зарубіжні експерти, вчені, досвідчені тренери кращих футбольних клубів Європи. Фахівці Федерації беруть участь у роботі наукових конференцій та семінарів УЄФА та ФІФА. Був створений федеральний ліцензійний центр, а його випускники отримали статус тренера УЄФА різних категорій які є дійсними в усіх країнах світу, які входять до складу ФІФА.

Водночас є суттєві недоліки у розвитку футболу. Сьогодні 69% гравців, які грають у складі збірної України, представляють 2 клуби: «Динамо» (Київ) і донецький «Шахтар» (Донецьк), що свідчить про те, що футбол розвивається більш перспективно тільки в цих містах України, порівняно з іншими обласними центрами.

Зусиль вищеназваних клубів виявилось недостатньо для того, щоб вивести збірну на Чемпіонат світу та Європи, а також на фінальну частину Олімпійських ігор, але з часом ця тенденція починає змінюватися і в збірній Україні з'являються нові здобутки на європейській та світовій аренах, але поки цього недостатньо щоб протистояти кращим футбольним країнам на рівних.

Підготовка та перепідготовка кадрів у навчальних закладах, а також підвищення кваліфікації тренерів та інших футбольних фахівців також потребують покращення та удосконалення [31].

Перераховані вище недоліки не дозволяють повною мірою використовувати футбол як видовище найвищої якості і спосіб оздоровлення населення, що робить необхідним пошук удосконалення та покращення нових шляхів його подальшого розвитку [71].

У зв'язку з цим було затверджено комплексний план розвитку футболу на 2016-2022 роки, який передбачає спосіб об'єднання зусиль адміністрації, бізнесу та організацій для забезпечення відповідних умов розвитку та фінансування футболу.

Насамперед головною ідеєю цієї програми є популяризація та впровадження здорового способу життя серед широких мас населення, забезпечення поступових змін у розвитку футболу, що дозволить підвищити його роль у фізичному і духовному розвитку громадян, посилити та зміцнити роль України в розвитку футболу.

Зокрема, ця програма передбачає покращення та подальшу еволюцію українського студентського футболу [27]. Тому що, футбол завжди є спортом номер один у вищих навчальних закладах нашої країни, а впродовж останнього часу його розвиток отримав додатковий поштовх, так як метою і завданням

розвитку студентського футболу є формування здорового способу життя у молоді шляхом заохочення її до футболу та участі в заняттях фізичною культурою і спортом[62].

Протягом першого місяця осені 2000 року була організована та створена Всеукраїнська студентська футбольна асоціація (ВФАС), яка об'єднала людей небайдужих до футболу 400 ВУЗів України і стала першою студентською футбольною асоціацією в Європі. Всеукраїнська студентська футбольна асоціація є повноправним та заслуженим членом Асоціації футболу України.

В середині грудня 2005 року було засновано Всеукраїнську студентську футбольну асоціацію яка започаткувала та організувала українську студентську футбольну лігу (СФЛУ), яка затвердила новий формат організації та проведення чемпіонату та кубку футбольних матчів серед студентів.

Асоціацією була розроблено та створено комплексну програму розвитку студентського футболу в Україні на 2016-2022 роки, при підтримці міністерства освіти і науки, а також міністерства молоді і спорту.

Станом на сьогоднішні дні ВФАС розширила свої кордони і по всій території України були створені і успішно працюють асоціації студентського футболу майже у всіх областях країни, які займаються організацією та проведенням змагань в своїх регіонах. Переможці цих змагань приймають участь у всеукраїнських. Найбільш добре працюють асоціації в таких містах як: Київ, Львів, Дніпро, Харків, Одеса, Суми, Тернопіль, які є постійними учасниками найпрестижніших студентських змагань.

ВФАС і СФЛУ постійно проводять матчі між командами вузів по футзалу та пляжного футболу. У 2006 році відбувся перший Чемпіонат України з університетського футболу, а у вересні в новому форматі стартувала вища і перша футбольна ліга серед студентських команд.

Студентські футбольні команди України щорічно беруть участь у чемпіонатах Європи та світу, та неодноразово ставали призерами цих змагань. Також раз на два роки Українська студентська збірна захищає честь країни на Всесвітніх Універсіадах, тим самим прославляючи нашу державу у світі. На 21-

му чемпіонаті Всесвітньої Універсіади з футболу, яка проходив протягом серпня 2001 року в Пекіні, дуже успішно виступила Українська студентська збірна завоювавши срібні медалі.

Через шість років студентська збірна команда України на Всесвітній універсіаді, яка проходила в Тайланді зайняла 1 місце, в фіналі наша збірна здобула перемогу над студентською збірною Італії.

Всеукраїнська студентська футбольна асоціація має багатий досвід в організації міжнародних змагань: у 2003 році в Україні відбувся матч з пляжного футболу, в якому взяли участь 12 команд. Переможцем цього кубку стала команда Дніпропетровської фінансово-економічної школи. У 2003 році в Бородянці пройшли міжнародні змагання Кубка Європи, переможцем яких став Білоруський державний педагогічний університет.

Студентське спортивне об'єднання готове провести в Україні міжнародні чемпіонати з футболу на найвищому рівні. У 2007 році в Києві відбувся Чемпіонат Європи зі студентського футболу в комфортних умовах з якісними футбольними полями та спортивними базами, проживанням та розвагами. Студентський чемпіонат Європи 2007 року став великим внеском у розвиток Європейського студентського футболу.

14 грудня 2005 року Всеукраїнська студентська Футбольна Асоціація провела установчі збори Українського студентського футбольного союзу (СФЛУ). Українська студентська футбольна ліга - це абсолютно новий рівень організації та проведення Всеукраїнського Гранд чемпіонату з футболу між університетами.

Особливість Ліги полягає в тому, що вона координує не періодичні змагання, а турнір у форматі чемпіонатів, що має місце протягом року і проводиться за певним календарем змагань. Регламент чемпіонату Ліги узгоджено з Комітетом фізичного виховання та спорту, ФФУ й підписано Міністерством освіти та науки України. Таким чином з сезону 2007/08 у футболі, та з сезону 2009/10 у міні-футболі розпочала свою діяльність «Студентська футбольна ліга України»

З початку 2000 року Асоціація організовує та проводить змагання Всеукраїнського рівня серед студентів з футболу та міні-футболу, починаючи з 2004 року міжнародні турніри з пляжного футболу, а з 2009 року – турніри серед жіночих студентських команд.

З 20 грудня 2012 року по 20 грудня 2016 року президентом ВФАС став обраний Олег Первушкін.

20 грудня 2016 року президентом ВФАС обраний Іван Крулько. Членами Виконкому ВФАС є 14 осіб.

Штаб-квартира Всеукраїнської футбольної асоціації студентів розташована у Будинку Футболу УАФ.

Футбол став невід'ємною частиною системи навчання і виховання студентів. Рівень змагань, що проводяться під егідою ВФАС і СФЛУ, зростає з кожним роком, про що свідчить постійне збільшення числа учасників і вдосконалення спортивної інфраструктури, покращення і удосконалення тренувального процесу, поліпшення матеріально-технічних баз ВНЗ. У 21 області України регулярно проводяться змагання з футболу між студентами на досить якісному рівні, в яких беруть участь 209 команд. [71]

1.2. Вимоги сучасності до організації тактичних та технічних дій у студентському футболі

Розвиток футболу не застопорився, тому в сучасному футболі боротьба за чемпіонські очки в результаті кожної гри різко загострюється. У зв'язку з універсалізацією дій футболістів зростає інтенсивність ігрових і спортивних дій, посилюються умови боротьби за м'яч з суперниками, що істотно змінює завдання гравців у грі[8]. Оборонні дії у футболі здійснюються великою кількістю гравців команди. На додаток до захисників і півзахисників, вони також включають нападників. Це вимагає високого рівня організації та чіткої взаємодії між гравцями. При цьому значно зростає значимість багатофункціональних гравців, здатних ефективно виконувати наступальні і оборонні функції на певних етапах[2;16;59;65].

Аналіз літературних джерел і практичного досвіду показує, що в сучасному футболі все більшого значення набуває організація оборонних дій[56;69;75]. Перш за все, через те, що кожен гравець футбольної команди, в силу специфічних умов сучасних ігор, поперемінно виконує оборонні та наступальні дії, ефективність гри в атаці і обороні однаково важлива для кінцевого результату. Однак засоби і методи підвищення успішності захисних заходів часто не є предметом заклопотаності експертів. У той же час, слід відзначити тенденцію постійного запізнювання в оборонній моториці вітчизняних команд, про що красномовно свідчать показники клубів і національних збірних на європейських і світових аренах[4;5;8].

В. М. Степаненко [68] проаналізував деякі показники змагальної діяльності збірних команд, що брали участь у чемпіонатах світу у 2010 та 2014 роках (табл. 1). По-перше, слід зазначити, що середній показник досягнення результатів знизився з 2,67 в 2010 році до 2,52 в 2014 році. Дуже важливим є скорочення загальної кількості ударів з 1894 до 1296, а також кількості голів з 879 до 677. Зниження цих показників говорить про те, що кращі команди в світовому футболі все більше стурбовані ефективністю і надійністю оборонних дій. Водночас збільшення відсотка цільових ударів з 48,5% у 2010 році до 50,2% у 2014 році свідчить про те, що підвищення ефективності оборонних дій в кращих командах світового футболу не пов'язане зі зниженням ефективності наступальних дій[46]. Порівняльну статистику національних збірних команд, котрі брали участь у світових мундіалях 2010 та 2014 рр. подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняльна статистика національних збірних команд, котрі брали участь у світових мундіалях 2010 та 2014 рр.

Дані з чемпіонатів світу	ЧС – 2010	ЧС – 2014
Кількість зіграних матчів	64	64
Кількість забитих м'ячів	159	173
Середній показник голів у матчі	2,49	2,78
Середній показник ударів (в сторону воріт)	1531 24,2	1798 27,2

Середній показник ударів у площину воріт.	785 07,1	888 23,1
% ударів у площину воріт	47,5 %	50,2 %
Середній показник кількості кутових ударів	685 09,7	656 06,2
Середній показник порушень правил	2143,6	2287,5
Середній показник червоних карток	169,30	218,44
Середній показник жовтих карток	269,15	285,73

Варто відмітити значне збільшення середнього показника кількості порушень правил з 2143 в 2010 році до 2287 в 2014 році, а також порушень, за які футболісти були покарані жовтими картками, з 269 в 2010 році до 285 в 2014 році. Опираючись на ці дані ми дійшли висновку, що збільшення кількості жорстоких єдиноборств відчутно знижає показники відбору м'яча без порушень правил, а також підвищило вимоги до правильності виконання захисних дій в таких єдиноборствах [32].

Важливо й те, що показник середньої результативності команд на світовій першості 2010 року знижувалася в міру зростання значущості ігор на визначальних етапах турніру. Варто відмітити, що середня результативність в іграх стадії плей-офф фіналу на чемпіонаті світу 2014 року стала набагато нижчою, порівняно з цією ж самою стадією чемпіонату світу 2010 року. Так, в 1/8 фіналу середня результативність на чемпіонаті світу 2014 року склала 2,21 гола за матч, а на чемпіонаті світу 2010 року - 2,91 гола за матч. В 1/4 фіналу ці дані виглядають наступним чином: ЧС-2014 - 1.31, ЧС-2010. - 2.29 і, нарешті, в полу-фіналі середня результативність на світовому чемпіонаті 2014 року склала 1.50, а на чемпіонаті світу 2010 року. - 3,00 [48;56].

Ці дані показують, що оборонні дії відіграють все більшу роль у сучасному футболі, особливо на ключових етапах гри. Практично всі кращі команди в світовому футболі діють за формулою «зіграти в захисті на нуль», головним завданням є не пропустити гол, але при всьому цьому не знижуючи своє прагнення до активних і ефективних атаквальних дій на половині поля

суперника.

Проаналізувавши ефективність захисних дій висококласних футболістів в чемпіонаті України між командами УПЛ, Г.А. Лисенчук [67] відзначає, що наші команди виконують активні оборонні дії в основному на своїй половині поля, крім того автор відзначає, що існує велика різниця в показниках між командами, що займаються єдиноборствами, що обумовлено спеціалізацією більшості гравців на своїй позиції, яка триває і зараз, а також рівнем технічної, тактичної і фізичної підготовки більшості гравців є недостатньо високою. При спостереженні було також встановлено, що нападники не діяли ефективно при відборі м'яча (вони програвали багато дуелей, часто порушували правила гри, коли тактичної необхідності в цьому не було) в результаті чого все навантаження гри для відбору м'яча переводилося з гравців атакуючої групи на захисників і гравців середини поля, що призводило до їх неминучого передчасного фізичного і розумового стомлення. Відзначається також, що є серйозні недоліки в загальній підготовці нападників, які впливають не тільки на якість оборонних дій цих гравців, але і часто на результат гри (табл. 1.2.) [52].

Таблиця 1.2

Дані оборонних дій команд Української футбольної Прем'єр ліги.

Група гравців	Боротьба за м'яч			Сумарна кількість боротьби під час матчу	Загальний відсоток боротьби з суперником за м'яч
	Кількість виграної боротьби	Кількість програної боротьби	Кількість фолів		
Група гравців захисту	2830	789	411	4058	40,0
Група гравців півзахисту	2136	718	347	3128	35,0
Група гравців атаки	1453	768	111	2356	25,0
Загальна кількість	6419	2275	869	9432	100 %

Як вважає автор, всі ті перераховані фактори є важливими причинами того, що наші провідні команди на вітчизняних і міжнародних змаганнях часто зазнають невдачі від суперників аналогічного рівня підготовки, та рівня техніко-тактичної майстерності.

Виходячи з цього, слід зазначити, що зазначені недопрацювання в

організації та проведенні оборонних ігор з якісними гравцями обумовлені головним чином недостатньою увагою фахівців до процесу підготовки дій молодих футболістів в обороні[52].

Виконання оборонних дій тільки на своїй половині поля значно знижує варіативність оборонної тактики, але є основою для ефективної контратаки. Багато авторів відзначають, що оскільки максимальна кількість ефективних атак починається в районі 20-25 метрів від воріт на половині поля суперника, то важливо проводити активні оборонні дії починаючи з гравців атакуючого плану[53;86]. Зміна однієї форми колективних дій на іншу значно збільшує тактичне розмаїття способів ведення гри, яке присутнє завдяки стратегії і тактиці гри, що враховує можливості конкретного противника. Важливо також відзначити підвищення ролі та ефективності методів колективної гри (пресинг, колективний, зустрічний відбір, створення цифрової переваги на різних ділянках поля), в основі яких лежать високі морфофункціональні і психофізіологічні можливості, в той же час оволодіння сучасними оборонними прийомами ще не стало вирішальним завданням для багатьох українських команд[38].

Складність оволодіння сучасними оборонними прийомами обумовлена в основному низькими особистісними якостями більшості гравців, що в свою чергу підтверджує необхідність вдосконалення процесу навчання оборонним діям з урахуванням індивідуальних здібностей та особливостей гравця.

Багато причин пояснюють відсутність спортивної майстерності в захисних діях гравців. По-перше, аналізуючи літературні джерела та статистичні дані, представлені багатьма авторами, було встановлено, що в існуючій футбольній літературі-65% цих джерел надають великого значення атакуючим діям в атаці. Слід зазначити, що на науково-методичних заняттях і конференціях велика увага приділяється також питанню вдосконалення атакуючих моделей поведінки в ході змагальної та тренувальної діяльності футбольних команд[58;65].

Неможливо не відзначити, що всі види статистики у великих матчах

відображають активність і результативність команди, що змагається в атаках (кількість голів і їх точність, кількість кутових, час володіння м'ячем) [59].

Ставлення більшості футбольних експертів до наступальних або оборонних пріоритетних питань завжди пояснювалося і пояснюється загальноприйнятою аксіомою про те, що зупиняти атаки і грати на контратаках набагато простіше, ніж будувати власний атакувальний стиль. Однак багато спеціалістів стверджують, що у футболі однаково важливі наступальні і оборонні дії. Аналізуючи цю проблему, Б.А. Аркадьєв[3] зазначає, що яким би простим і грубим не здавався відбір м'яча в порівнянні з відточеними навичками ударів і дриблінгу, він вимагає не меншої техніко-тактичної підготовки [5].

Зрозуміло також, що наступальні помилки команди приведуть тільки до оборонних дій, оборонні помилки приведуть до неминучого погіршення ситуації і голу суперника. Це вимагає високої концентрації протягом всього матчу та високої надійності оборонних дій гравців у сучасному футболі[31].

У зв'язку з цим варто звернути увагу на важливість проведення досліджень, спрямованих на визначення морфологічних, психологічних та фізіологічних функцій футболістів, що визначають ефективність і правильність виконання оборонних дій в сучасному футболі[82;19]

Результати цих досліджень дозволять істотно покращити ефективність тренувального процесу підготовки молодих футболістів до оборонних дій, а також процесу вдосконалення захисних дій висококласних футболістів.

1.3. Особливості вікових періодів техніко-тактичної підготовки футболістів

На думку Ковалю С.С. [42] «ретроспективний аналіз різних систем футболу, різних способів досягнення головної мети в грі-перемоги показує, що поступовий розвиток футболу завжди ґрунтувався (і в якійсь мірі досі є) на головній меті гри».

Це стосується всіх складових гри: глобальної стратегії і тактичної

побудови, підбору конкретної ігрової системи і техніко-тактичних дій команди, індивідуальної технічної майстерності спортсменів. Можна сказати, що на різних етапах розвитку і становлення футболу в історії домінували різні фактори, методи і аспекти підготовки команд і спортсменів[33;42]. На початку розвитку футболу основна роль у розвитку тактики належала відкриттю нових технічних елементів. Гравці групи атаки освоюють все нові і нові види технічної майстерності, які в значній мірі сприяють стратегічному успіху-перемозі в матчі та змаганнях[35]. Через це підготовка окремих гравців і команди в цілому спрямована на виховання гравця з високим технічним арсеналом. Наявність хоча б одного такого гравця в команді давало значні шанси на успіх в тій чи іншій мірі, а якщо в команді були наявні 3-4 гравця, які майже повністю оволоділи технікою дриблінгу і володіння м'ячем, мали добре відпрацьований удар по воротах, майже завжди давали значну можливість досягати успіху.

Спортивні ігри характеризуються саме тим, що будь-які засоби досягнення мети, перш за все ефективні, завжди виробляють конкретні контрзаходи - засоби усунення перешкод, методи, системи. Прагнення постійно підвищувати рівень і результативність футболу, прагнення підтримувати силу гравців уможливорює навіть необхідність використання основних засобів розумної колективної гри. Саме так формулюється поняття «колективна дія», в основі якого лежить вміння використовувати сильні сторони кожного гравця на благо команди, вміння поєднувати індивідуальні здібності окремих гравців в командних зусиллях.

Однак побудова команди, здатної досягти найкращого балансу між усіма параметрами гри - це дуже складний і тривалий процес. Хоча концепція ефективної колективної дії в поєднанні з індивідуальними технічними навичками гравця і взаєморозумінням гравця на полі (техніко-тактичні навички), система (інтелект) гри, покликана реалізовуватися з усіма внутрішніми і зовнішніми факторами, формування ігрової концепції), буде реалізовуватися безпосередньо в спортивній практиці, звичайно, в різний час,

на різних етапах формування команди (крім того, формування ігрової концепції), виникають різні, іноді випадкові, із-за того, що ігрова концепція, може бути відпрацьована до автоматизму і давати потрібний результат в матчі без акцентування на передматчових тренуваннях та установках.

Завдяки цьому, дослідження та аналіз футбольної літератури,[46; 66] дає нам наочне спостереження за ігровим потенціалом окремих гравців і команд (колективів, професійних клубів, національних збірних команд) в процесі навчання і реалізації дозволяє вважати найвищим рівень розвитку якісних гравців, що спостерігається в трьох провідних психологічних тренінгах.

Найважливішим резервом професійного розвитку футболістів є поточна персональна підготовка. Її ефективність обумовлена головним чином плануванням і педагогічним контролем з боку тренера. Для усунення виявлених відмінностей рекомендується уточнити існуючі термінологічні поняття «індивідуальне навчання», «індивідуальне тренування» та «персоніфіковане тренування» [33].

Особистісне тренування здійснюється тоді, коли цілеспрямовані систематичні дії здійснюються як окремий компонент тренування і фізичних вправ і готуються для подальшого розвитку або вдосконалення всього гравця. Індивідуальне навчання-це навчання виконанню індивідуальних завдань за індивідуальним планом, складеним тренером у урахуванням індивідуальних можливостей гравця. [33].

Індивідуальне тренування - це навчально-орієнтований процес розвитку або вдосконалення загальної підготовки (навичок) футболіста, що включає в себе сукупність факторів, пов'язаних з тренуванням, змаганням і відновленням, що сприяють підготовці футболістів до гри[13].

Персоналізоване навчання-це керований процес навчання, при якому вибір засобів, методів і умов навчання враховує рівень розвитку здібностей і потенціал підвищення якості ігрових, рухових і психомоторних навичок. Ігровий профіль обраного гравця реалізується під час командних тренувань. Це може бути зроблено в рамках командного або групового курсу[74].

Техніко-тактична підготовка:

1. Поліпшення функції гравців середньої лінії :

- а) удосконалення техніко-тактичної взаємодії «звільнення від опіки-отримання м'яча-дриблінг-пас-покращення позиції»;
- б) удосконалення техніко-тактичної взаємодії «ривок-вхід в вільну зону для гри «стінка» - прийом м'яча і передача м'яча партнеру в один дотик для удару в площину воріт-прискорення для добивання м'яча по воротах»;
- с) підвищення рухової активності і зниження відсотку браку;

2. Удосконалення дій на заключному етапі атакувальних дій:

- а) удосконалення ланки техніко-тактичної взаємодії «відкривання-прискорення-удар головою в боротьбі за м'яч із захисником - добивання м'яча»;
- б) удосконалення ланки техніко-тактичної взаємодії «знаходження правильної позиції — гра на випередження — удар в ціль — добивання м'яча ».

Технічна підготовка:

- а) покращення точності дальніх ударів в площину воріт;
- б) покращення удару по воротах після ривка з м'ячем;
- с) покращення удару по воротах після розіграшу стандартних положень;
- д) покращення точних передач після кутових, аутів, вільних і штрафних ударів;
- е) покращення ударів з ближньої дистанції по воротах після «прострілів», зроблених в умовах скупчення людей перед воротами.

Фізична підготовка:

- а) збільшення рухової активності команди в офіційних зустрічах;
- б) розширення загальної площі метражу швидкісної роботи до 3500 м;
- с) збільшення спеціальної швидкісної роботи під час матчу.

Інтегральна підготовка:

- а) підвищення ефективності єдиноборств за м'яч на половині поля суперника;
- б) покращення персональної опіки суперника під час матчу ;
- с) удосконалення надійної комбінаційної гри на половині поля суперника.

1.4. Техніко-тактичні взаємодії футболістів під час навчально-тренувальних занять та офіційних матчів

Відповідно до сучасних положень методики спортивної підготовки, структура тренувальної діяльності представників ігрових видів спорту повинна бути відображена в класифікації ігор. Цей основоположний принцип процесу підготовки футболістів до участі в змаганнях можна висловити наступним твердженням: «на тренуваннях, як і в грі». Тим часом у практиці командних спортивних ігор це формулювання не є безперечним, оскільки його декларативний вираз не підтверджується на практиці [15].

Оцінка техніко - тактичних дій проводилася у трьох гравців польської команди першої ліги «Radomiak Radom», що виконують функції захисника, півзахисника і нападника, під час виступу в 10 матчах весняного туру чемпіонату сезону 2015/2016 і в 10 тренувальних іграх, проведених безпосередньо перед участю в цих матчах (техніко-тактичні заняття зі значним обсягом та інтенсивністю тренувальних дій).

Реєстрація досліджуваних показників здійснювалася за допомогою відеокамери з подальшим занесенням отриманих даних про тип техніко-тактичних дій і частоту їх виконання в спеціальний протокол спостереження, розроблений Шварцем.

Математико-статистична обробка отриманих даних проводилася з використанням стандартної комп'ютерної програми «statistica 7».

У таблиці нижче наведені результати визначення розрахункових параметрів техніко-тактичних дій гравців досліджуваної команди під час тренувальних ігор і класифікаційних матчів. У наведених вище даних звертається увага на ряд особливостей, розгляд яких може становити певний теоретичний і практичний інтерес. Таким чином, показано, що під час тренувальних ігор атакуючі дії по воротах, як і очікувалося, найчастіше виконувалися нападником і рідше захисником (відповідно, в середньому $8,8 \pm 3,4$ і $2,6 \pm 2,7$ ударів за гру). Нападак також показав найвищий показник успішності забивання воріт суперника (в середньому $3,4 \pm 1,6$ точних влучень),

М.	3,9	2,5	2,8	1,9	1,6	0,9	1,2	1,6	0,8	0,9	0,9	1,1	3,2	4,3	1,6	2,0	2,0	1,3
SD.	0,7	2,3	1,2	1,3	0,6	0,8	0,9	0,8	0,8	1,1	1,0	1,0	1,1	1,6	0,9	1,4	1,2	0,9

Таблиця 1.6

Відбір м'яча у суперника

Ста тист ика	Відбір м'яча у суперника											
	Вихід з оволодінням м'ячем						Припинення дій					
	Зах.		Півзах.		Напад.		Зах.		Півзах.		Напад.	
	Трен.	Ма тч	Тре н.	Мат ч	Трен.	Матч	Трен.	Матч	Трен.	Матч	Трен.	Матч
М.	4,8	6,1	4,5	3,9	2,7	2,1	5,1	7,5	3,4	2,4	1,9	1,5
SD.	2,0	2,4	1,4	2,7	1,3	2,3	1,7	3,6	1,2	1,8	1,1	1,3

Під час тренувальних ігор найчастіше рішення про передачу м'яча в складних ситуаціях приймав півзахисник, дещо рідше – нападник і захисник (в середньому $15,4 \pm 3,6$, $14,6 \pm 4,1$ і $9,4 \pm 1,3$ рази за гру відповідно). У той же час в класифікаційних матчах ці техніко - тактичні дії найчастіше виконувалися нападником (в середньому $24,0 \pm 2,8$ рази; півзахисником $20,6 \pm 7,4$ рази і рідше захисником: $10,6 \pm 4,5$ рази).

Тільки в разі підготовленого захисника технічні і тактичні дії, використовувані в тренувальних іграх, відповідали вимогам, що пред'являються до нього класифікаційними матчами. Особливо явною була невідповідність між завданнями, які ставилися перед нападником в тренувальних іграх, і вимогами, що пред'являються до нього в реальних матчах. Цей факт обумовлений тим, що передача м'яча в безпосередньому контакті з суперником в обмежений проміжок часу є типовим дією для атакуючих гравців, яке необхідно часто і ретельно вдосконалювати під час тренувань.

Опираючись на ті дані, які були представлені в таблиці неефективності атакуючих дій, подальшим наслідком котрих стала втрата м'яча під час навчально-тренувальних занять та офіційних ігор, дає на знати, що найпоширенішою причиною цих втрат у досліджуваних гравців були неточні

передачі (в сер. від 7 до 12 втрат за гру), також слабкий дриблінг (в сер. від 0,6 до 4,6 втрат), і погане опрацювання м'яча (в сер. від 0,6 до 3,8 втрат). Середні арифметичні значення всіх індивідуальних втрат м'яча свідчать про те, що досліджуваний нападник виявився футболістом, який найчастіше допускає помилки в атакуючих діях. Так, якщо в тренувальних іграх кількість здійснених ним втрат в середньому становила $1,7 \pm 1,2$, то в класифікаційних матчах воно зросло до $3,7 \pm 2,1$. менш невдалими були дії в атаці захисника, як під час тренувальних ігор, так і під час класифікаційних матчів (відповідно, в середньому $0,9 \pm 0,7$ і $0,5 \pm 0,5$ втрат за гру). Слід припустити, що ці особливості обумовлені вимогами до гри на певних позиціях, а також концепцією її реалізації. Студенти-футболісти, які навчалися, були членами команди, яка дотримувалася тактики гри за схемою 1-3-5-2. у цій домовленості з трьома захисниками фланговий захисник, якого ми вивчали, був виключно відповідальний за блокування нападника противника. Він виконував атакуючі дії час від часу і тільки тоді, коли цього вимагала ігрова ситуація. У свою чергу, виходячи з передумови цієї системи, від досліджуваного нападника футболіста була потрібна висока активність (атаки в глибині поля, гра з м'ячем, обмін позиціями з партнерами). Таким чином, представлені дані підтверджують зазначену раніше тенденцію щодо індивідуальних втрат м'яча при атакуючих діях, а їх кількісні та якісні характеристики відображають прийняту концепцію гри досліджуваної команди.

Як і очікувалося, захисник найчастіше забирає м'яч, як в тренувальних іграх, так і в класифікаційних матчах ($4,0 \pm 0,8$ і $2,7 \pm 2,4$ рази за гру відповідно), в той час як руйнівні дії нападника здійснювалися значно рідше ($1,5 \pm 0,5$ і $0,7 \pm 0,7$ рази відповідно). При цьому найчастіше захисник відбивав м'яч супернику в ігрових ситуаціях 1 x 1 ($1,3 \pm 0,8$ і $1,7 \pm 0,7$ рази). Очевидно, що виявлена особливість активності захисника в оборонних діях була обумовлена частим програшем матчів в ситуаціях 1 x 1 (в середньому $3,1 \pm 1,0$ матчу в тренувальних іграх і $4,4 \pm 1,4$ матчі в класифікаційних матчах). Отримані дані свідчать про те, що під час тренування мало уваги приділялося

вдосконаленню техніки взяття м'яча у суперника. Враховуючи важливість цієї техніки для досягнення кінцевої мети гри, особливу увагу слід приділити важливості виконання конкретних тренувальних завдань, зокрема для захисників.

Представлені в таблицях дані про кількість і успішність взяття м'яча у суперника в провідних ситуаціях свідчать про те, що в ситуаціях один в один в обороні, а також в провідних діях захисник виявляв найбільшу активність як під час тренувальних ігор (в середньому $4,7 \pm 2,1$ рази за гру), так і в класифікаційних матчах ($6,0 \pm 2,3$ рази). Зловмисник здійснював подібні дії набагато рідше.

Гравцем, який виграв найбільшу кількість матчів в ситуаціях «один в один» Як в тренувальних іграх, так і в матчах, був нападник (відповідно, в середньому $7,0 \pm 1,4$ і $7,5 \pm 2,3$ виграних у грі матчів), що стало наслідком прийнятої схеми гри з трьома захисниками.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИ Й ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Під час виконання роботи використовувалися наступні методи дослідження:

- Аналіз і узагальнення літературних джерел;
- Педагогічне спостереження;
- Педагогічне тестування;
- Педагогічний експеримент;
- Методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз і узагальнення літературних джерел:

Техніко-тактична підготовка студентської футбольної команди в період проведення річного циклу змагань є в основному навчальним процесом, тому вона підпорядковується специфічним вимогам його організації. Ці вимоги формують проблему загальної теорії та методики спорту, що обумовлює необхідність вивчення науково-методичної літератури та вдосконалення технічної підготовки.

Проведений аналіз фізіологічної літератури дозволяє розглянути значимість техніко-тактичної підготовки на етапі підготовки футболістів і ефективність адаптаційного процесу з точки зору складових фізіологічних факторів.

Для того щоб організувати дослідження, необхідно вивчити літературу за методами наукового дослідження, а також зібрати і інтерпретувати літературні дані для використання на практиці, сформулювати робочі припущення і дослідницькі завдання.

Отримані дані обробляються сучасними методами математичної статистики тільки в тому випадку, якщо можлива їх наукова інтерпретація. Дослідження в літературі викладання математичної статистики дозволяє вибрати відповідний метод обробки отриманих результатів і визначити їх

достовірність.

2.1.2.Методика педагогічних спостережень

Навчально-методичне спостереження призначене для отримання інформації про рівень техніко-тактичної підготовленості вихованців студентської футбольної команди під час змагань..

Вивчення змагальної діяльності займає особливе місце в багатьох видах комплексного контролю, оскільки тільки в умовах гострої єдиноборчої боротьби з суперником в повній мірі виявляються позитивні і негативні сторони фізичної підготовленості футболістів.

В ході дослідження були задокументовані техніко-тактичні дії футболістів студентської команди під час турніру в місті Суми. Дані були внесені в протокол.

Під час запису техніко-тактичних дій фіксується до протоколу такі показники як: передачі м'яча на довгу, середню та коротку дистанції, удари в площину воріт (з-за меж штрафного майданчика і з середини штрафного майданчика), відбір м'яча, удар головою.

Таблиця 2.1

Протокол запису техніко-тактичних дій

Кількість виконаних передач			Удар головою	Удари в площину воріт		Відбір м'яча
Корот. дист.	Серед. дист.	Довг. дист.		З-за меж штраф. майданчика	З серед. штрафного майданчика	

2.1.3.Педагогічне тестування

З поміж широкодоступного футбольного тестування якості техніко-тактичної підготовки ми обрали таке тестування:

1) тестування. Удар на дальність по нерухомому м'ячу(м).

Дистанційний удар ногою проводиться будь-яким зручним для

футболіста способом по нерухомому м'ячу правою ногою і лівою ногою по дві спроби. Зараховується сума метрів кращої спроби правої та лівої ноги. Дальність польоту м'яча вимірюється від спеціально намальованої лінії до точки, де м'яч торкається землі вперше, при цьому ширина коридору де повинен знаходитись м'яч під час удару 10 м.

Результат. Кожен удар складається з двох спроб.

Кращий результат для кожного удару зараховується сумою кращих результатів (права нога і ліва нога).

2) тестування. Вкидання ауту на дальність з-за бокової лінії (м)

Гравець, який вводить аут з-за бокової лінії, повинен не заступати за бокову лінію поля. Вкидання здійснюється різко двома руками із-за голови не відриваючи п'яток з дотриманням футбольних правил ведення м'яча. Аут викидається в площині шириною 5 метрів.

Результат. Під час виконання тесту футболісту надається три спроби, із зарахуванням кращої з трьох. Якщо м'яч вилетів з даного коридору, спроба не зараховується.

3) тестування. Спеціальна координація + завершальний удар по воротах(с).

Футболіст виконує ведення м'яча на максимальній швидкості з центральної лінії поля в сторону воріт, при цьому обводячи футбольні обручі в кількості п'яти штук, які розташовані на відстані 5 м один від одного, після чого виконує удар по воротах. Загальна дистанція такого слалому становить 27 м, ширина коридору в якому виконується ведення м'яча становить 2,5 м.

Результат. Для проходження надається дві спроби, відлік часу починається від початку руху гравця і завершується після пересікання лінії воріт. Зараховується краща з двох спроб.

4) тестування. Дриблінг на швидкості з завершальним ударом по воротах(с).

Футболіст виконує ведення м'яча дистанцією 12 м на максимальній швидкості, при цьому обводячи стійки, які розташовані на відстані 3 м одна від

одної, з послідуочим ударом по воротах з дистанції 16 м.

Результат. Спортсмену надається дві спроби, відлік часу розпочинається від початку руху футболіста і фіксується після пересікання м'яча лінію воріт. Ширина коридору 3 м. Зараховується краща спроба.

5 тестування. Ведення м'яча на швидкості 30 м (с).

Футболіст виконує ведення м'яча дистанцією 30 м на максимальній швидкості, будь-яким зручним для нього способом, при цьому повинен зробити мінімум п'ять дотиків до м'яча.

Результат. Тест вважається виконаним, коли гравець перетинає фінішну лінію. Відлік часу розпочинається від початку руху і завершується коли спортсмен пересік фінішну лінію. Надається дві спроби, зараховується кращий результат.

2.1.4.Методи математичної статистики

Експериментальні дані при статичній обробці розраховуються з використанням стандартних методів мінімальних і максимальних значень, середнього арифметичного \bar{x} , стандартного відхилення, середньої квадратичної помилки, достовірних відмінностей у студентів за критерієм Т, середнього арифметичного стандартної помилки M і середнього арифметичного стандартної помилки m .

Під час проходження педагогічних досліджень найчастіше доводиться вирішувати реальну задачу про різницю середніх значень двох вибірок. У нашій роботі це експериментальна група і контрольна група. У будь-якому випадку необхідно визначити, чи відображає різниця між двома групами фактичний стан, або ж вона викликана випадковим відбором вибірок.

2.2. Організація дослідження

Для вирішення цього завдання навчальний експеримент проводився в наступному порядку:

Під час першого етапу (жовтень 2019 року) були вивчені науково-теоретичні та методичні аспекти сучасної системи підготовки футбольних команд.

Другий етап (листопад-грудень 2019 року) був присвячений проведенню детермінованих експериментів, в ході яких визначається рівень ефективності техніко-тактичних дій студентів-футболістів у різних ролях. У цьому експерименті взяли участь 16 студентів-футболістів.

Третій етап (березень-травень 2020 р.) складається з проведення навчально-методичних експериментів: 1) визначення початкового рівня техніко-тактичної підготовки футболістів експериментальної та контрольної груп; 2) розробки та експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики підвищення технічної і тактичної підготовки футболістів університету.

Четвертий етап (жовтень-листопад 2020 року) було визначено результати експерименту, підведені підсумки і зроблені висновки магістерської роботи.

16 студентів футбольної спеціалізації, які грають у складі студентської команди університету, прийняли участь в освітньому експерименті. Експериментальна та контрольна групи складалася з 16 спортсменів у кожній, що займаються на базі ІФК СумДПУ ім. А.С. Макаренка.

РОЗДІЛ III

РЕЗУЛЬТАТИ ВЛАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Результати дослідження техніко-тактичних дій студентів-футболістів різного ігрового амплуа у змагальному періоді річного циклу

Дані, отримані в ході дослідження, показали, що група студентів-футболістів в різних ролях змінювалася протягом тривалого періоду навчання. Це призводить до того, що при збереженні загальної структури фізичної підготовленості спортсмена співвідношення визначальних її основних параметрів також буде змінюватися. Результати дослідження техніко-тактичних якостей студентів-футболістів в оборонній ролі наведені в таблиці 3.1

Таблиця 3.1.

Кількість ТТД захисників

№	ТТД	
1.	Передачі:	
	- довгі	22-28
	- середні	32-40
	- короткі	41-60
2.	Відбір м'яча	111-131
3.	Гра головою	8-10
4.	Удари по воротах:	
	- за штрафною	2-4
	- із штрафної	-

Як бачимо з таблиці захисники команди виконують більше коротких і середніх передач порівняно з довгими, що свідчить про те що в команди є чітка побудова гри виходу з оборони в атаки через півзахисників. Також з даних таблиці видно що захисники активно вступають в відбір на своїй половині поля і не дають багато часу і простору для прийняття рішень гравцям суперника.

Ще ми дослідили показники ТТД півзахисників, які представлені в табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Кількість ТТД гравців середньої частини поля.

№	ТТД	
1.	Передачі:	
	- довгі	35-48
	- середні	56-78
	- короткі	90-103
2.	Відбір м'яча	12-21
3.	Удари головою	10-12
4.	Удари по воротах:	
	- з-за меж штрафного майданчика	5-7
	- зі штрафного майданчика	6-8

Аналізуючи дані табл. 3.1 можна стверджувати, що в гравців середньої частини поля зростає загальна кількість ТТД під час матчу. Досить суттєво збільшується показник довгих передач, менше – середніх. Участь у відборі м'яча зростає практично в два рази. Загальна кількість ударів по воротах не досягає показників дорослих професійних футбольних команд.

Результати дослідження техніко-тактичних дій нападаючих представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Кількість ТТД гравців групи атаки.

№	Технічні дії	
1.	Кількість передач в матчі:	
	- довгих	11-17
	- середніх	27-39
	- коротких	39-51
2.	Відбір м'яча	7-9
3.	Удари головою	8-11
4.	Удари по воротах:	
	- з-за меж штрафного майданчика	2-5
	- зі штрафного майданчика	5-9

Дослідження показали, що на початковому етапі тривалого тренування гра нападника в основному будується на коротких пасах, але вже на етапі вдосконалення рухів кількість середніх та довгих пасів молодих нападників збільшилася. У процесі використання гравцем атакуючої групи передач можна розрізнити дві спеціальні зони. Перший-це вік старше 17 років, коли кількість коротких пасів в їх грі починає відносно зменшуватися, а відносна кількість середніх пасів збільшується. Друга область виникає в більш зрілому віці і пов'язана з початком відносного скорочення числа середніх і довгих пасів. [9]

Під час того коли футболіст стає більш досвідченим нападники значно підвищують свої показники в грі головою і забивають голи, особливо через межах штрафного майданчика. Найнижчий показник від загальної кількості техніко-тактичних дій в атакуючій грі-це відбір м'яча, який також пов'язаний з тактичними завданнями гравця в грі.

Крім цього ми проаналізували загальну кількість прийомів і техніко-тактичних дій, які виконують гравці різних амплуа під час матчу. Результати представлені в таблиці 3.3

Таблиця 3.3

Сумарна кількість техніко-тактичних дій, які виконують футболісти різного амплуа у грі.

№	Позиція на полі	
1.	Захисники	178-224
2.	Півзахисники	123-165
3.	Нападники	93-149
Σ		394-538

Проаналізувавши сумарну кількість техніко-тактичних дій, ми бачимо що у студентських футбольних збірних команд суттєво збільшується кількість ТТД:

- у гравців захисної лінії цей показник складає – 178-224;
- у гравців півзахисту поля цей показник становить 123-165;
- у нападників кількість техніко-тактичних дій складає 93-149 за матч;

Найчастіше використовувані технічні прийоми під час гри у гравців захисної ланки є відбір м'яча, короткі та довгі передачі, гра головою, найменш – удари по воротах, що обумовлено їхніми основним тактичними завданнями на гру. Під час футбольного матчу півзахисники найбільш часто використовують і виконують паси та приймають безпосередню участь у відборі м'яча у суперника, порівняно з захисниками менш використовують такий технічний елемент як гра головою у повітрі. Під час матчів нападники команд більш за все застосовують такі техніко-тактичні дії як удари по воротах (на відмінно від гравців захисної та середньої лінії поля), грають головою при завершенні атак і допомагають короткими та середніми передачами при проведенні атакуючих дій. Головними завданнями тренера є вміння правильно використовувати сильні сторони своїх футболістів та вибирати вдалу тактику на гру враховуючи техніко-тактичну оснащеність своїх футболістів.

3.2. Дослідження технічної та тактичної підготовки футболістів університету до початку педагогічного експерименту

При початковому етапі педагогічного експерименту ми провели тестування для визначення техн.-такт. підготовленості футболістів університету і результати цього випробування наведені в табл. 3.4. нижче.

Таблиця 3.4

Дані дослідження техн.-такт. підготовки студентів-футболістів на початковому етапі педагогічного експерименту

Назва тестування	Назва групи	Дані дослідження			
		X	S	M	P
Удар на дальність по нерухомому м'ячу(м).	Експ.	20,6	3,91	0,8	>0,05
	Конт.	21	4,79	1,0	
Вкидання ауту на дальність з-за бокової лінії (м)	Експ.	9,15	1,89	0,5	>0,05
	Конт.	9,16	1,30	0,4	

Спеціальна координація + завершальний удар по воротах.(с)	Експ.	22,9	2,88	0,2	>0,05
	Конт.	22,80	2,63	0,5	
Дриблінг на швидкості з завершальним ударом по воротах. (с)	Експ.	7,36	1,24	0,4	>0,05
	Конт.	7,37	0,79	0,3	
Ведення м'яча на швидкості 30 м (с).	Експ.	6,24	2,80	0,7	>0,05
	Конт.	6,43	0,76	0,3	

Помітка: Х-середнє значення, М-стандартна помилка середнього; S-середньоквадратичне значення, Р-надійність.

Зробивши аналіз результату тестування «Удар на дальність по нерухомому м'ячу(м).», можна сказати, що середній показник у футболістів експериментальної групи складає $20,6 \pm 0,8$ м, а в контрольній $21,0 \pm 1,0$ м. Різниця між контрольною та експериментальною групою не по даному тесту не вірогідна ($>0,05$).

Результати по тесту «Вкидання ауту на дальність з-за бокової лінії (м)» свідчать, що вірогідних розходжень між показниками контрольної та експериментальної групи виявлено не було. В середньому в експериментальній цей показник склав $9,15 \pm 0,5$ с, а в контрольній – $9,16 \pm 0,4$ с ($T=1,3; >0,05$).

У тесті «Спеціальна координація + завершальний удар по воротах.(с)» футболісти обох груп також показали майже однакові результати: в експериментальній групі – $22,9 \pm 0,2$ с, в контрольній - $22,8 \pm 0,5$ с ($T=0,3; >0,05$).

У тесті «Дриблінг на швидкості з завершальним ударом по воротах.(с)» також не було визначено вірогідної різниці: в контрольній $7,36 \pm 0,4$ с - в експериментальній $7,37 \pm 0,3$ с ($T=0,3; >0,05$).

При виконанні тесту «Ведення м'яча на швидкості 30 м (с).» не було помічено вірогідного розходження. В середньому в експериментальній групі

6,24±0,7 с, а в контрольній – 6,43±0,3 с ($T=6,4$; $>0,05$).

Аналіз результатів тестування свідчить, що між показниками рівню технічної підготовленості футболістів контрольної та експериментальної груп не було виявлено вірогідної різниці за всіма п'ятьма тестами.

3.3. Методика покращення техніко-тактичної готовності футболістів збірної команди університету

Завдяки отриманим результатам та аналізу літературних джерел нами розроблена методика покращення техніко-тактичної підготовки футболістів, що включає комплекс групових та командних вправ техніко-тактичного спрямування. Умови проведення вправ максимально наближені до ігрових ситуацій, які трапляються у офіційних матчах.

Методика яку ми впроваджували в тренувальні заняття складається з трьох комплексів :

Перший комплекс призначений для тренування техн.-такт. дій з м'ячем в парі. Другий комплекс для виконання різноманітних завдань техн.-такт. спрямованості у трійках футболістів, третій комплекс – вправи в великих коаліціях(групах) та двосторонні навчальні ігри з різними тактичними завданнями і побудовами.

Технологія була впроваджена в навчально-тренувальний процес експериментальної групи, що проводиться в рамках курсу занять контрольної групи ПСМ з футболу протягом 1 року, натомість експериментальна група проводила навчально-тренувальні заняття за загальноприйнятою методикою навчання.

Різноманітний комплекс вправ з м'ячем призначений для покращення техніко-тактичної майстерності студентів-футболістів.

1 вправа.

Організація проведення вправи (рис. 3.1)

1. Футболіст А виконує ведення м'яча на швидкості від лінії центра поля в сторону штрафного майданчика.

2. Спортсмен Б з району центрального кола набирає швидкість в тому

самому направленні.

3. Футболіст А оставляє м'яч гравцеві Б п'яткою і прискорюється в сторону центру штрафної площі.

4. Спортсмен Б бере м'яч, і виконує ведення на швидкості вздовж бічної лінії футбольного майданчика і виконує передачу футболісту А.

5. Гравець А виконує останній постріл в ціль.

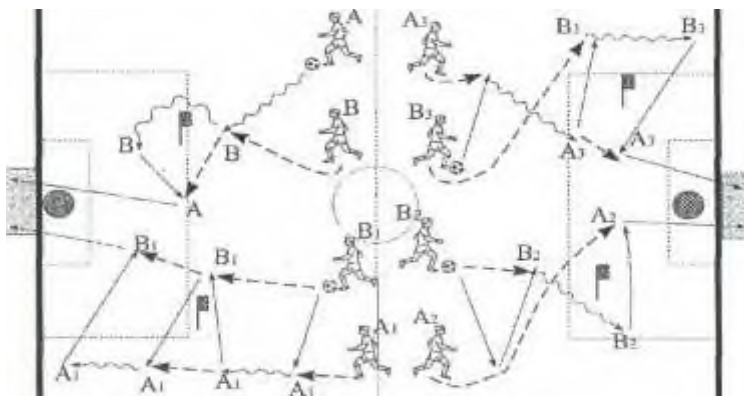

Рис. 3.1

Другий варіант організації (рис. 3.2)

1. Футболіст А1 переходить на швидкості до гравця В1 і розганяється в напрямку штрафної площі.

2. Гравець В1 бере м'яч, і виконує ведення з м'ячем на швидкості вздовж бічної лінії, відіграє з партнером «у стінку» від А1, потім отримавши пас від А1, виконує дриблінг із штрафного майданчика проходить для подальшого паса від А1.

3. Футболіст А1 робить останній постріл у ціль.

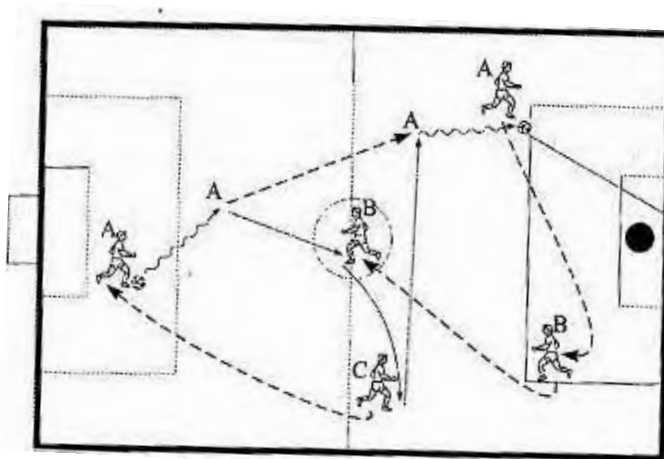

Рис. 3.2

Вправа 3

В процесі виконання техніко-тактичної вправи удосконалюється швидкісні здібності, техніка передач, зупинки, ведення і удари по воротах, а також взаємодії гравців групи атаки і захисту. Основна умова при виконанні вправи - це переміщення до воріт на максимальній швидкості.

Об'єм навантаження в тренувальному занятті 35-40 хвилин. (350-400 м швидкісної роботи).

Методи: повторний, змагальний.

На початку вправи біля центральної лінії поля розміщуються 6 гравців атаки і 4 гравця захисту. Гравці групи атаки на максимальній швидкості бігу просуються з м'ячем до воріт. Завдання гравців захисту перехопити м'яч (рис. 3.3) .

Повторити 7 разів.

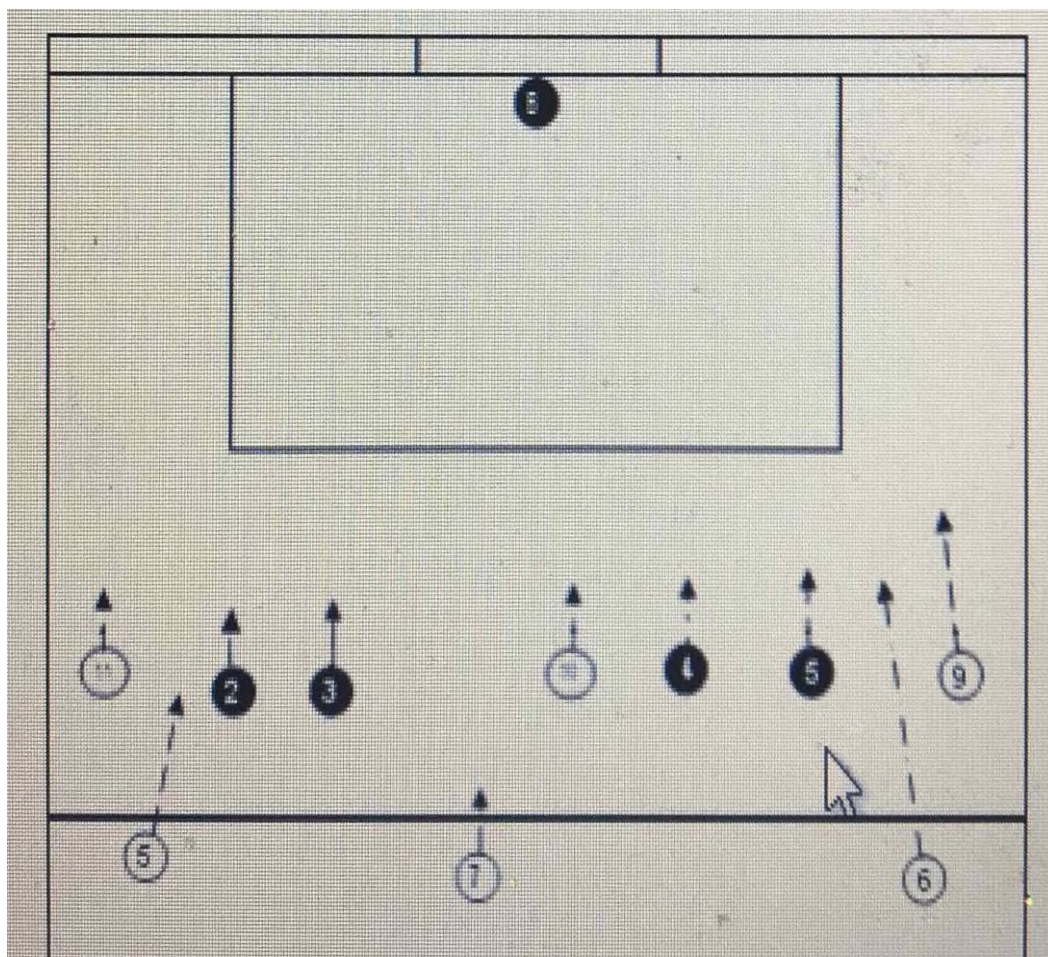

Рис 3.3

Вправа 4

В процесі НТЗ удосконалюється застосування високого пресингу у фазі відбору м'яча. При цьому необхідно вимагати від гравців постійного перестроювання в три лінії, а також дотримуватися певну відстань між лініями. Вправа виконується в перед змагальному мезоциклі.

Обсяг навантаження в тренувальному занятті 30-40хвилин.

Друга гра 11х11 між першим і другим складом команди. Другий склад веде гру переважно з позиційним контролем м'яча. Перший застосовує високий пресинг. Відразу після відбору м'яча він передається гравцям другого складу (рис. 3.4).

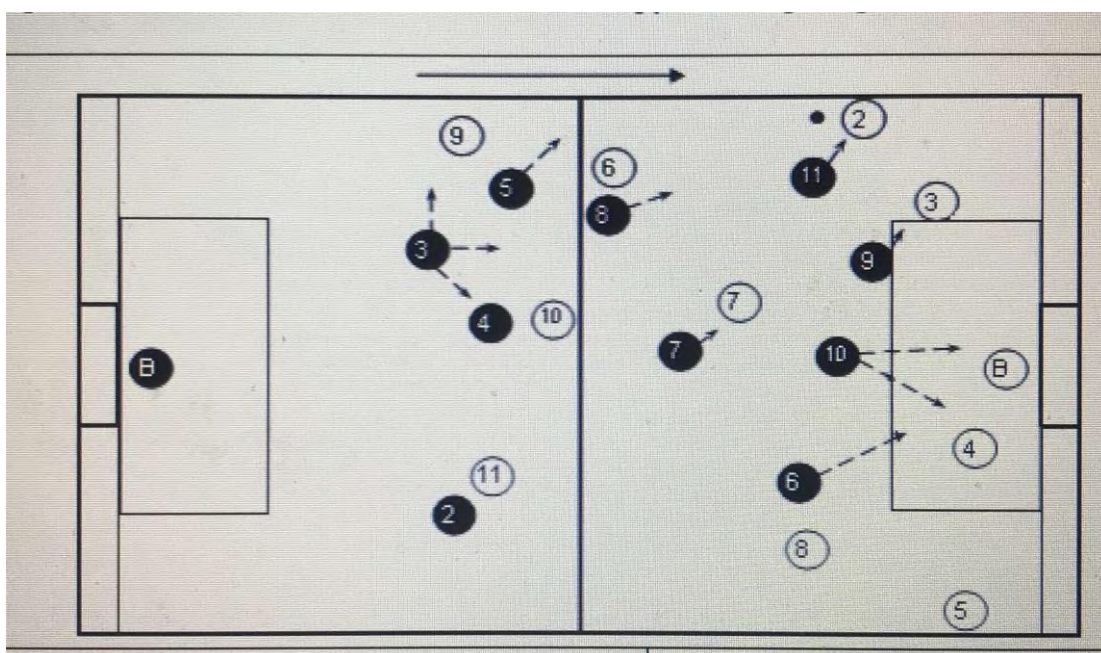

Рис 3.4

Вправа 5

НТВ практично моделює взаємодію гравців в процесі офіційного матчу. Вправа виконується в постійному русі. У гравців №2 і № 5 по 5-10 м'ячів. Гравці № 8, № 11, № 10, № 9 і № 6 після завершення комбінації якомога швидше повинні повертатися на вихідні позиції.

Обсяг навантаження в тренувальному занятті 25-30 хвилин.

Техніко-тактична вправа 10х7 з застосуванням різних передач і маневрів атаквальних дій. Гравці переміщуються тільки в тих зонах як показано на

схемі (рис.3.5) .

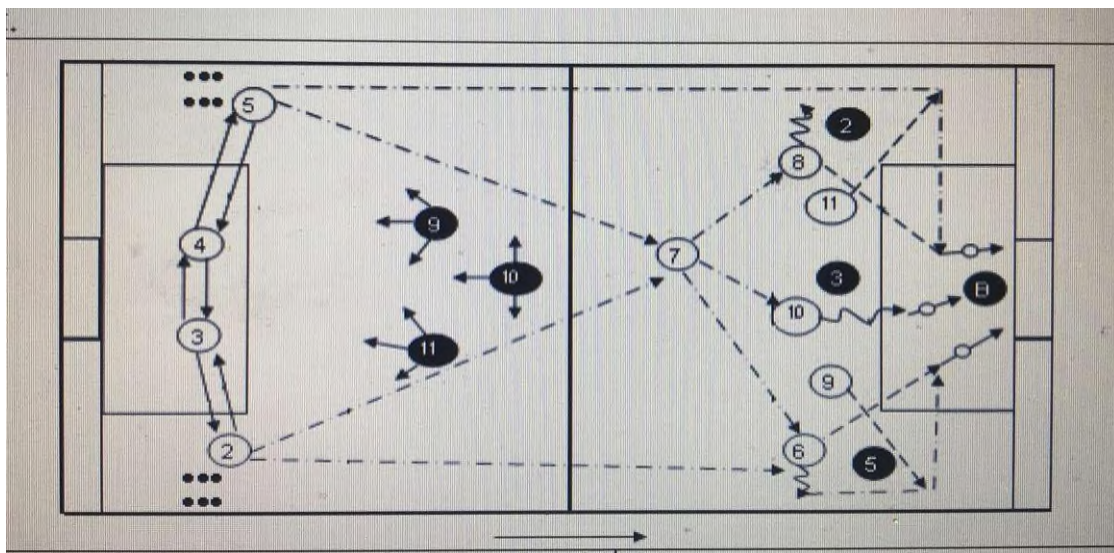

Рис. 3.5

Вправа 6

Позиційна атака першого темпу характеризується тим, що проходить з поетапним і досить швидким переведенням м'яча до воріт команди суперника. Під час такої атаки гравці атакуючої команди, як правило, переміщаються по ходу руху м'яча, взаємодіючи таким чином, щоб суперник не встигав перебудуватися для адекватних захисних дій.

Виконання НТВ повинно здійснюватися спочатку з пасивним опором захисників, а потім з активним. Обсяг навантаження в тренувальному занятті 30-40 хв.

Ігрова вправа: команда «А» здійснює позиційний контроль м'яча з поетапним пересуванням його в штрафну зону. При цьому атака завершується загострюючою передачею або ударом по воротах. Команда «Б» активно відбирає м'яч тільки в штрафній зоні. Початок позиційної атаки командою «А» починається з різних зон (рис 3.6) .

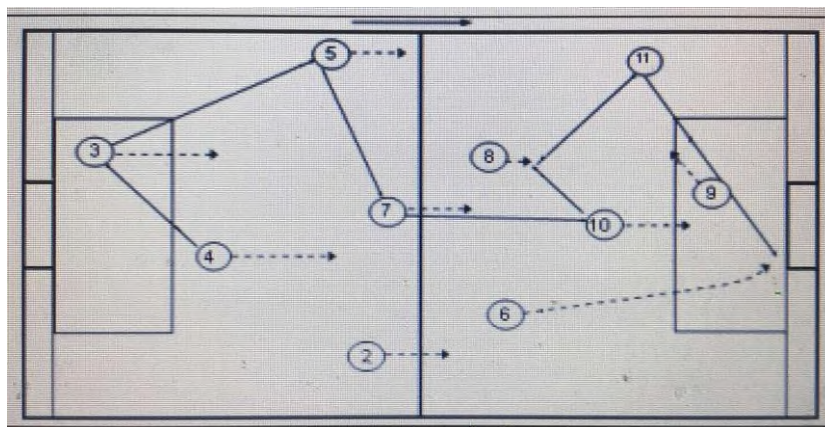

Рис. 3.6

Вправа 7

Проведення швидкої атаки умовно можна розділити на три види: довгу, середню і коротку. Довга швидка атака починається в зоні захисту, Середня - в зонах секторів Б і В. Коротка - в зонах секторів в І П.. Довга швидка атака проводиться, як правило, або після невдалого розіграшу кутового суперником або втратою м'яча в третій зоні. Швидкі атаки розігруються в три етапи: початок атаки, її розвиток і завершення. Головна особливістю таких атак - це швидкий переклад м'яча в штрафну зону суперника. При цьому дуже важливо створювати і реалізовувати чисельну перевагу гравець.

Обсяг навантаження в тренувальному занятті 30-40 хв. ігрова вправа 11x11. Команда «А» контролює м'яч. Команда «Б» здійснює відбір м'яча тільки в першій зоні. При відборі м'яча проводить швидку атаку. При цьому команда «Б» здійснює тільки пасивний відбір (рис 3.7).

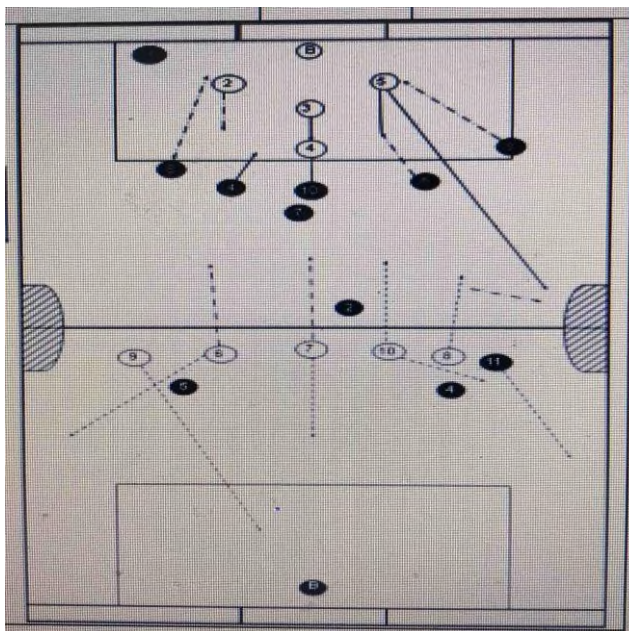

Рис. 3.7

Вправа 8

Час виконання — 24 хвилини; пауза для відпочинку — 3 хвилини

Послідовність виконання.

Основною метою НТВ є вдосконалення ТТ взаємодії футболістів за допомогою індивідуалізованої тренування. НТВ може виконуватися напередодні офіційної гри. Виконання окремих завдань на кожній станції (рис. 3.8) .

Станція А: удари по воротах після флангових передач.

Станція Б: три нападників проти двох захисників і воротаря.

Станція В: єдиноборство в парах

Станція Д: розіграш стандартних положення.

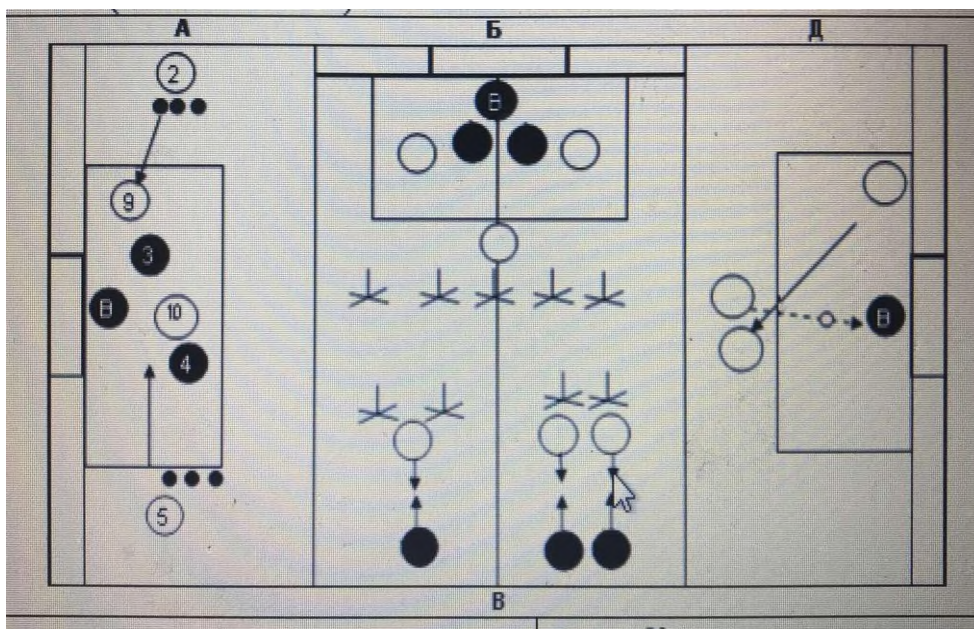

Рис 3.8

Вправа 9

Послідовність виконання.

Час виконання 25 хвилин, пауза для відпочинку 3,5 хвилини.

Основною метою НТЗ є удосконалення техніко-тактичної взаємодії на тлі адаптації гравців до специфічних навантажень. Крім цього вирішуються індивідуальні завдання: розвиток ігрового мислення, вдосконалення флангових атак. При виконанні кроків 1 і 5 слід обмежувати час атаки, наприклад до 15 С.

Гра 9х9 із завершенням флангових атак. Із команди А три гравці і воротар грають тільки в центральному квадраті на своїй половині поля, три гравці грають тільки в центральному квадраті на чужій половині поля і по одному в бічних квадратах на чужій половині поля. Відповідне розташування гравців і у команди Б (рис. 3.9) .

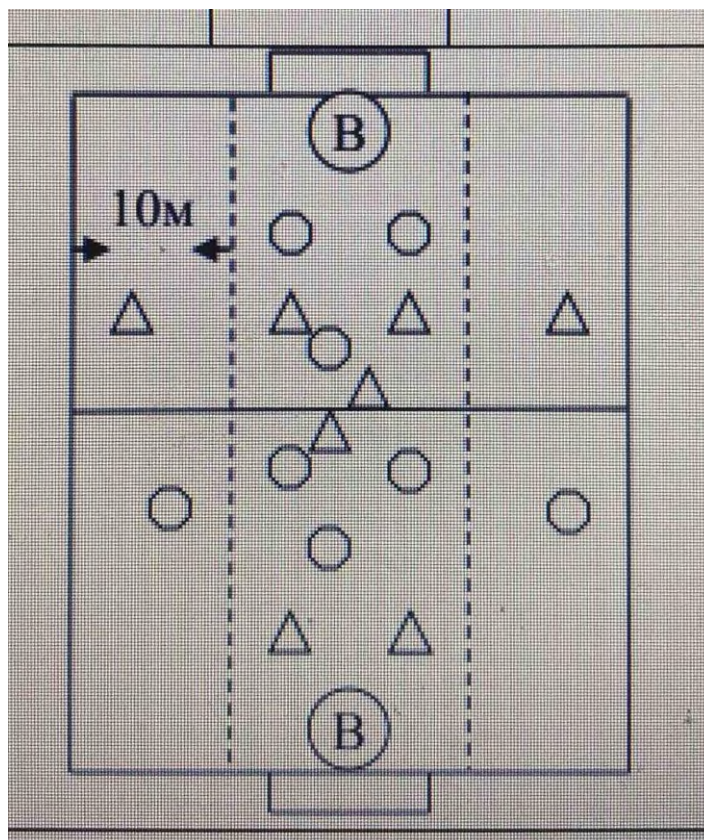

Рис. 3.9

Вправа 10. Час виконання — 40 хвилин; пауза для відпочинку — 3 хвилини.

Примітка: після виконання вправи всі гравці повертаються на вихідні позиції. Через кожні 10 хвилин виконання вправи футболісти міняються функціями.

Послідовність виконання.

Основною метою НТВ є удосконалення ТТ взаємодій на тлі адаптації футболістів до специфічних навантажень. Крім цього вирішуються приватні завдання: розвиток ігрового мислення, удосконалення гри через фланги.

Перед НТВ виконується розминка. При виконанні 5-го і 7-го кроків воротарі виконують окремі завдання. При виконанні 9-го кроку воротарі стають в ворота по черзі. Гра 10х10 по всьому полю. У центрі поля відзначається квадрат 40х40 м, в якому можуть грати тільки по одному гравцеві від кожної команди (рис 3.10)

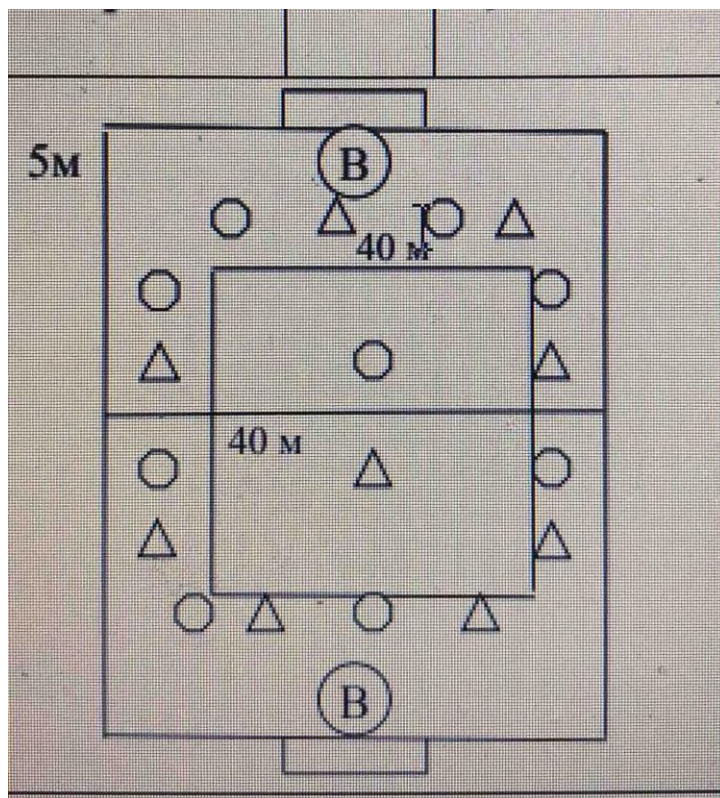

Рис. 3.10

Вправа 11. Час виконання — 35 хвилин.

Техніко-тактична вправа: гравці №3 і №4 виконують передачі між собою і в напрямку воріт. Завдання двох нападників прийняти м'яч, обіграти з використанням комбінації «забігання» захисника і нанести удар по воротах. Повернення на вихідні позиції в спокійному темпі. Вправа виконується без пауз (рис 3.11).

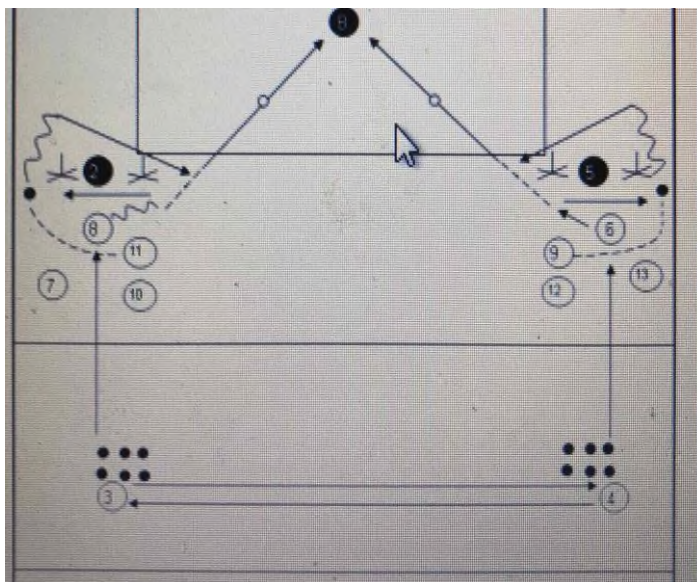

Рис. 3.11

Вправа 12. Послідовність виконання.

ТТД виконується в першій половині основної частині тренувального заняття. В процесі МТЗ вирішуються наступні завдання: фланговий розвиток атак; удосконалення комбінації «забігання»; позиційний контроль м'яча; групова взаємодія гравців при атакуючих діях (рис.3.12) .

Обсяг навантаження в тренувальному занятті 15-20 хв.

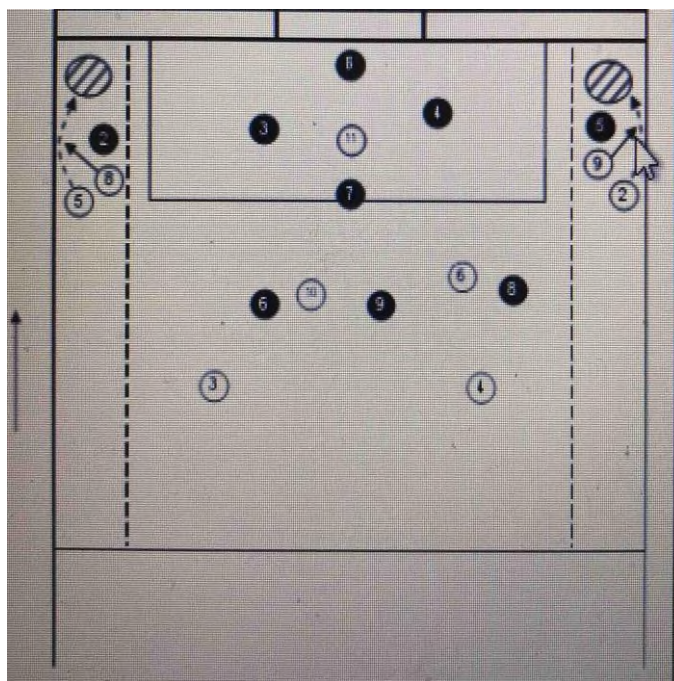

Рис. 3.12

Вправа 13 Час виконання — 30 хвилин, пауза для відпочинку — 3,5 хвилини

Гра в трьох зонах. Вправа починається з утримання м'яча 8×8 (в два торкання) в зоні Б. Мета команди А-перевести м'яч в зону в і зробити найбільшу кількість передач в цій зоні. Відповідно, мета команди Б- зробити найбільшу кількість передач в зоні А (рис 3.13) .

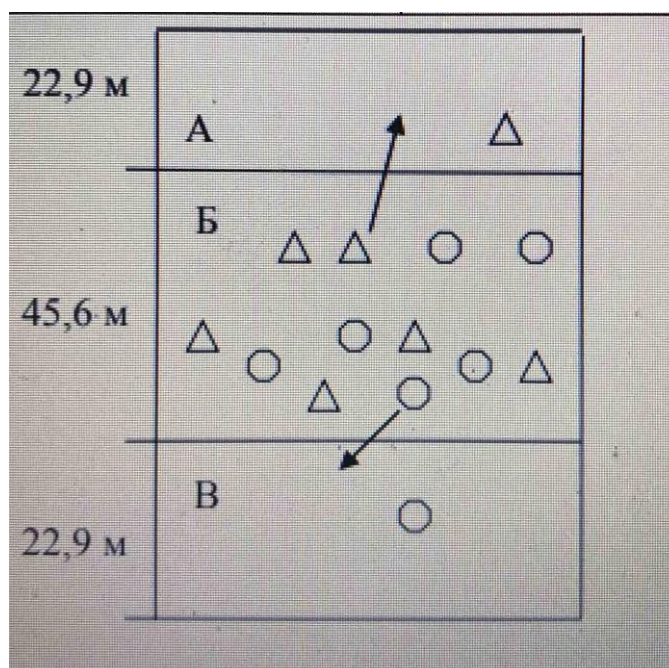

Рис. 3.14

Вправа 14 Час виконання 30 хвилин, пауза відпочинку 3 хвилини.

Ігрова вправа: 5x3 на $\frac{1}{2}$ поля. Кожна команда складається з 9 гравців: воротар і 3 захисника на своїй половині поля, 5 нападників на половині поля суперника. Захисникам і нападникам заборонено переходити на іншу половину поля. Постійно проводиться швидке введення м'яча від воріт (рис. 3.15)

Основними завданнями є: реалізація чисельної переваги гравців при швидкій атаці; вдосконалення високого пресингу; протидія захисників великій кількості нападників; швидкий перевід м'яча на половину поля суперника за допомогою середніх і довгих передач; адаптація гравців до високоінтенсивної змагальної діяльності.

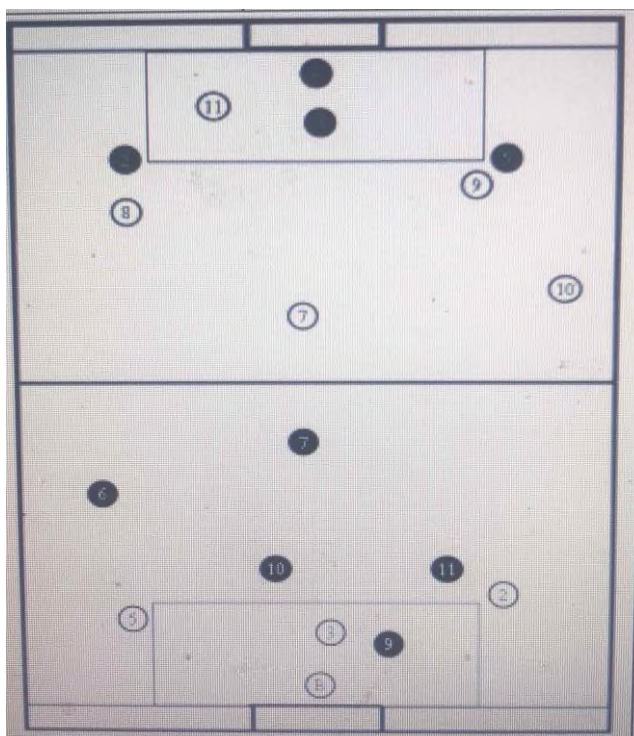

Рис. 3.15

Вправа 14. Техніко-тактична вправа направлена на вдосконалення флангового продовження атакуючих дій команди.

Обсяг навантаження в тренувальному занятті 25-30 хв.

Гра 11х11 в певних зонах. В команді «А» в першій зоні грають гравці № 2, № 3, № 4, № 5; у середній зоні-гравці № 7, № 10, № 8, № 6; у третій зоні-гравці № 11 та № 9. У команді «Б» в третій зоні грають гравці № 4, № 3, № 5; у середній зоні гравці - № 2, № 7, № 8 та № 6; у першій зоні суперника-гравці № 10, № 11, № 9. Команда «А» може перевести м'яч з першої зони в третю зону суперника тільки як показано за схемою. При цьому гравці № 11 і № 9 виконують комбінацію «схрещування» (рис. 3.16) .

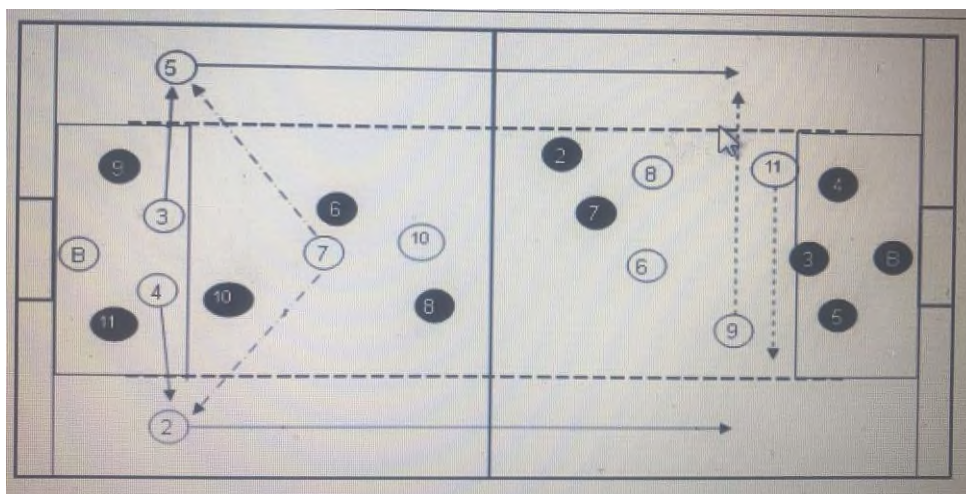

Рис 3.16

Вправа 15

НТВ виконується, як правило, в другій половині основної частини тренувального заняття. При виконанні вправи необхідно вимагати від гравців:

- раціональний розподіл зон ігрового простору;
- узгодження пересування в лініях у вертикальному і горизонтальному напрямку;
- постійна підтримка оптимальної кількості гравців в лініях;
- постійне прагнення утримувати оптимальну відстань між лініями з метою обмеження простору для гравців протилежної команди.

Найбільш важливою умовою при виконанні НТВ – це швидке перемикавання гравців від фази володіння м'ячем до фази відбору м'яча.

Обсяг навантаження в тренувальному занятті 40-50 хв.

Гра 11x11 із застосуванням зонної системи захисту. Друга команда постійно володіє м'ячем, перша відбирає його, використовуючи зонну систему захисту (рис 3.17) .

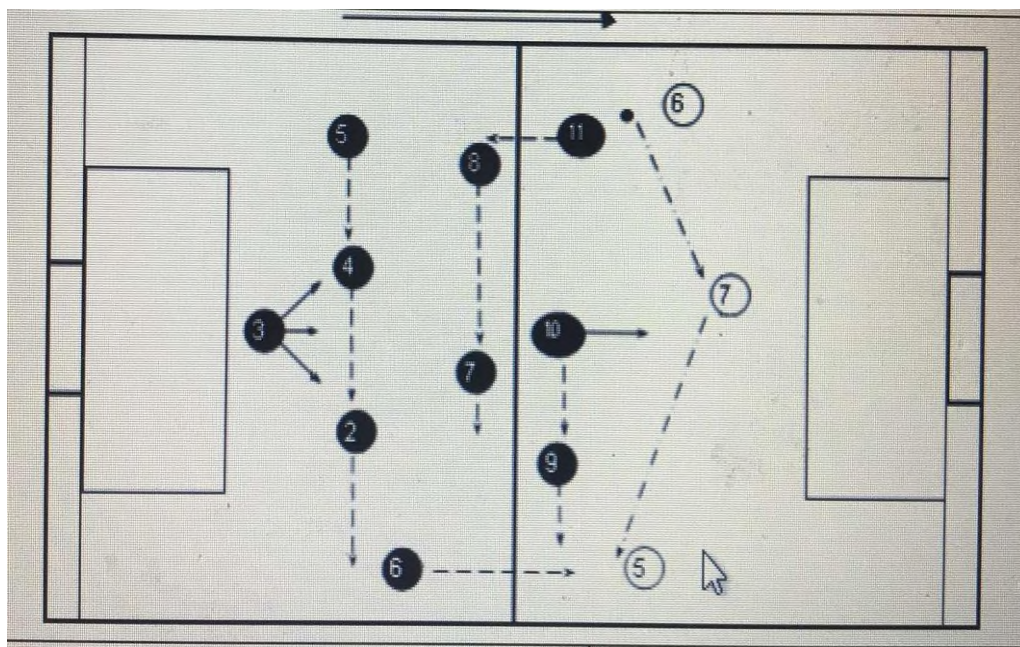

Рис. 3.17

3.4. Дані дослідження техніко-тактичної підготовки студентів футболістів по завершенню проходження педагогічного експерименту

Таблиця 3.5

Дані дослідження техн.-такт. підготовки студентів-футболістів по завершенню проходження педагогічного експерименту.

Назва тестування	Назва групи	Дані дослідження			
		X	S	M	P
Удар на дальність по нерухомому м'ячу(м).	Експ.	26,6	3,19	0,7	<0,05
	Конт.	23,0	4,79	1,0	
Вкидання аути на дальність з-за бокової лінії (м)	Експ.	13,1	1,44	0,2	<0,05
	Конт.	9,22	1,33	0,2	
Спеціальна координація + завершальний удар по воротах.(с)	Експ.	18,8	2,21	0,4	<0,05
	Конт.	22,9	2,65	0,5	

Дриблінг на швидкості з завершальним ударом по воротах. (с)	Експ.	5,92	0,81	0,2	<0,05
	Конт.	7,26	0,75	0,3	
Ведення м'яча на швидкості 30 м (с).	Експ.	5,54	1,11	0,2	<0,05
	Конт.	6,49	0,85	0,3	

Зробивши поглиблений аналіз результату «Удар на дальність по нерухомому м'ячу(м).» варто стверджувати, що середній показник тестування у студентів експериментальної групи збільшився до $26,6 \pm 0,7$ м, а в контрольній $23,0 \pm 1,0$ м. $3,6$ м ($<0,05$) становить різниця між експериментальною та контрольною групою, яка є дуже суттєвою і значною.

Провівши детальне вивчення результатів тестування «Вкидання аути на дальність з-за бокової лінії (м)» показують нам, що показники експериментальної і контрольної груп виявляють суттєву відмінність. Середній показник вкидання аути в експериментальній групі становить $13,1 \pm 0,2$, при цьому що в контрольній лише – $9,22 \pm 0,2$ ($<0,05$), результат експ. групи є кращим в середньому на $3,88$ м.

Аналізуючи дані тестування «Спеціальна координація + завершальний удар по воротах.(с)» студенти кожної з груп продемонстрували суттєво відмінні результати: час проходження експ. групи тесту знизився до $18,8 \pm 0,4$ с, а в конт. групі – $22,9 \pm 0,5$ с ($<0,05$). Середній показник цього тесту в експериментальній групі футболістів є кращим на $4,1$ с.

Дані проведеного тесту «Дриблінг на швидкості з завершальним ударом по воротах. (с)»дають нам змогу стверджувати, що результати в контрольній групі становлять $7,26 \pm 0,3$ а результат в експериментальній групі покращився $5,92 \pm 0,2$ с ($<0,05$).). Середній показник цього тесту в експериментальній групі футболістів є кращим на 1.34 с.

Під час проходження тестування «Ведення м'яча на швидкості 30 м (с).», також були відмічені кращі результати експериментальної групи, середній показник якої склав $5,54 \pm 0,2$ с, натомість цей самий показник в контрольній групі становить $6,49 \pm 0,3$ с, що є гіршим в порівнянні з експ. групою і становить 0,95 с

Отримані показники цих тестів нам стверджують про те, що результати у футболістів експериментальної групи стали набагато кращими за всіма п'ятьма проведеними тестами порівнюючи з результатами футболістів котрі займалися в контрольній групі..

Достовірне поліпшення результатів дає нам змогу стверджувати, що розроблена нами методика є ефективною та суттєво покращує техніко-тактичну підготовку збірних студентських команд університетів.

ВИСНОВКИ

1. Детальний та поглиблений аналіз літератури а також підсумовування досвіду з практики технічної і тактичної готовності студентів-футболістів дають нам показники про те що не вистачає якісних наукових робіт, пов'язаних з підвищенням, покращенням та удосконаленням техніко-тактичної підготовки студентських футбольних команд у змагальний період річного циклу.

2. Встановлено, що найбільш часто використовуваними технічними прийомами в грі захисників є підбір м'яча, короткі і довгі передачі, Гра головою, найменш – удари по воротах, що обумовлено їх основними тактичними завданнями в грі. Під час футбольного матчу півзахисники найчастіше використовують і виконують паси і беруть участь у відборі м'яча, менше грають головою і б'ють по воротах. Під час матчів форварди команд найчастіше використовують такі техніко-тактичні дії, як удари по воротах (на відміну від гравців інших амплуа), грають головою в кінці атак і допомагають короткими середніми пасами при проведенні атакуючих дій. Головне завдання тренера-вміти правильно використовувати сильні сторони своїх підопічних і вибрати успішну тактику гри, враховуючи технічну і тактичну оснащеність своїх підопічних.

3. Аналіз результатів тестування з педагогічного експерименту показує, що на початку проведенні педагогічного експерименту було виявлено достовірної різниці між результатами рівня техніко-тактичної готовності студентів контрольної та експериментальної груп в кожному з п'яти запропонованих тестів.

4. Методику яку ми розробили для підвищення та покращення техніко-тактичної підготовленості студентських футбольних команд, що включає в себе різні комплекси вправ з м'ячем техніко-тактичної направленості, було створено щоб умови під час навчально-тренувальних занять були максимально наближені, до тих які є в офіційних матчах і змаганнях, що дало змогу значною мірою покращити результати експериментальної групи.

5. Під час впровадження педагогічного експерименту ми отримали показники достовірного збільшення та покращення результатів футболістів експериментальної групи в порівнянні з результатами контрольної групи за кожним з п'яти запропонованих тестів.

6. Проведені дослідження показали, що необхідно продовжувати пошук нових підходів до проблеми підвищення техніко-тактичної підготовленості студентів-футболістів і, перш за все, використовувати засоби і методи в навчально-тренувальному процесі які є найбільш наближеними до офіційних матчів і змагань, що дало б змогу якісно покращити ефективність змагальної діяльності а також рівень техніко-тактичної, психологічної та функціональної підготовки футболістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абалаков В. М. Новая аппаратура для изучения спортивной техники / В. М. Абалаков; - М.: Фис, 1983. - С. 91-92.
2. Аркадьев Б.А. Тренировка футбольных команд в условиях большой частоты выступлений в соревнованиях / Б.А. Аркадьев //Теория и практика физической культуры. 1951, № 6.
3. Базилевич О. П. Стратегия игры и программа тренировки / О. П. Базилевич, А. М. Зеленцов, В. В. Лобановский // Футбол - Хоккей. - 1977. - № 38. - С. 12-13; № 39. - С. 14-15; № 40. - С. 12-13.
4. Базилевич О.П., Зеленцов А. М., Лобановский В..В. Стратегия игры и программа тренировки / О.П. Базилевич // Футбол-хоккей. - 1977. - №38. - С.12-13.
5. Баландин В.И., Блудов Ю.К., Плахтиенко В.А. Прогнозирование в спорте / В.И.Баландин // - М.: Физкультура и спорт, 1986. - 191 с.
6. Баляев Б. А. К обоснованию программированного обучения в спортивных играх (на примере игры в футбол) / Б. А. Баляев // Программированное обучение и технические средства в спортивной тренировке. - Минск: Полымя, 1969. - С. 29-35.
7. Бальсевич В.К. Методические принципы исследований по проблеме отбора и спортивной ориентации / В.К. Бальсевич // Теория и практика физ. культуры.- 1980.-№1.- С. 31-34.
8. Бондарев Д. Аналіз ефективності використання модельних тренувальних задач на заняттях зі студентами спеціалізації футбол / Д. Бондарев // Спортивний вісник Придніпров'я. № 7. - 2004. С. 21-23.
9. Булгакова Н.Ж. Проблема отбора в процессе многолетней тренировки (на материале плавания) /Н.Ж. Булгаков// Дис... док. пед. наук:13.00.04.-М.: 1976.- 336 с.
10. Варна Р. Оптимизация программ развития общей и специальной выносливости футболистов 15-18 лет на подготовительном этапе тренировки:

- Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Р. Варна // КГИФК. – К., 1987. – 22 с.
11. Верхошанский Ю.В. Актуальные проблемы современной теории и методики спортивной тренировки /Ю.В Верхошанский // Теория и практика физ. культуры.-1993. - №8. - С.21 -28.
 12. Волков В.М. Восстановительные процессы в спорте. /В.М. Волков// – М.: ФиС, 1977.
 13. Вікова і педагогічна психологія // під ред. А.В. Петровського. – М. – 1973.
 14. Годик М.А. с соавт. Комплексная оценка атакующих действий как метод контроля соревновательной и тренировочной деятельности в футболе:/М.А. Годик // Метод. Рекомендации. – М., 1984. – 44 с.
 15. Годик М.А. Педагогические основы нормирования и контроля соревновательных и тренировочных нагрузок:/М.А. Годик // Дис док. пед. наук: 13.00.04. – М., 1982. - 373 с.
 16. Годик М.А., Скоморохов Е.В. Факторная структура специальной физической подготовленности футболистов/ М.А. Годик // Теория и практ. физ. культ. – Л., 1974. – 21 с.
 17. Голденко Г.А. Оценка технико-тактического мастерства футболистов в игре/ Г.А. Голденко // Теория и практика физич. культуры, 1984.- №9.- С. 11-13.
 18. Голомазов С.В., Чирва Б.Г. Футбол. Теоретические основы и методика контроля технического мастерства./С.В.Голомазов //- М.: СпортАкадемПресс, 2000.- 80 с.
 19. Голомазов С. В. Система тестування техніки володіння м'ячем у футболі С. В. Голомазов, Б. Г. Чирва // Теорія і практика футболу. - 2000. - № 3. - С. 7-12.
 20. Голомазов С.В., Чирва Б.Г. Система тестирования техники владения мячом в футболе./ С.В. Голомазов// Теория и практика футбола. - 2000. - №3. С. 7-12.
 21. Гриндлер К. «Техническая и тактическая подготовка футболистов / К. Гриндлер, Х. Пальке, Х. Хеммо // Техника игры в футбол. М.: «Физкультура и спорт», 1976. - С. 19-80.
 22. Дал-Монте А., Фаина М. Специальные требования к оценке

функциональных возможностей спортсменов/А. Дал-Монте // Наука в олимпийском спорте. - 1995. - №1(2). - С. 30- 38.

23. Доланський Б., Шварц А. Техніко-тактичні дії футболістів команди першої ліги в час класифікаційних матчів і тренувальних ігор/Б.Доланський // Педагогіка психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХХПІ, 2005. – № 12. – С.43-45.

24. Дьячков В.М. Совершенствование технического мастерства спортсменов (Педагогические проблемы управления). / В.М. Дьячков // - М.: Физкультура и спорт, 1972. - 231 с.

25. Дьячков В.М. Целевые параметры управления технико-физическим совершенствованием спортсменов, специализирующихся в скоростно-силовых видах спорта // Методологические проблемы совершенствования системы спортивной подготовки квалифицированных спортсменов./В.М. Дьячков // - М., 1984. - С. - 85-109.

26. Дьячков В. М. Совершенствование технического мастерства / В. М. Дьяков; - М. 1972.

27. Едуард М. Вплив засобів футболу на рівень професійно-прикладної фізичної підготовки студентів-сборщиків податків / Спортивний вісник Придніпров'я. № 2. - 2006. - С. 94-98.

28. Журід С. М. Удосконалення техніко-тактичної підготовки футболістів 15-17 років з використанням комплексів тренувальних завдань / С. М. Журід Автореферат дисертації на здобуття наукової ступені кандидата наук з фізичного виховання та спорту. - Харків. - 2007. - 20с.

29. Заброцький М. М. Основи вікової психології./ М.М. Заброцький // – Тернопіль. – 2004.

30. Зеленцов А.М., Бальчос М.В., Лисенчук Г.А. Разработка целевых комплексных программ подготовки футболистов // Метод. рекомендации/ НУФВиС Украины. – Киев, 1999.- 61 с.

31. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. Моделирование тренировки в футболе. /А.М. Зеленцов // - Киев: Здоровья, 1983.- 136 с.
32. Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Ткачук В.Г., Кондратьев А.И. Тактика и стратегия в футболе. /А.М. Зеленцов // - К.: Здоровья, 1989. - 192 с.
33. Зеленцов А. М. Тактика и стратегия в футболе / А. М. Зеленцов, В. В. Лобановский, В. Г. Ткачук, А. И. Кондратьев; - Киев: Здоровья, 1989. - 189, (2)с.
34. Золотарев А.П. Подготовка спортивного резерва в футболе: /А.П. Золотарев // Учебное пособие, 2-е изд. Стер.- Краснодар: КубГАФК, 2000.-77с.
35. Изучение технико-тактических действий футболиста: Метод. реком. / Сост. В.Г. Лоос, А.Н. Романенко. – Киев, 1987. – 24 с.
36. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека. К.–2000.– 136-143 с.
37. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека./ Е.П. Ильин// – СПб.: Питер, 2003. – 384 с
38. Иманалиев Т.Т. Сопряжённая физическая и технико-тактическая подготовка футболистов на этапе спортивного совершенствования:/Т.Т. Иманалиев // Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.- М., 1993.- 24 с.
39. Карпа І. Показники техніко-тактичної підготовки футболістів високої кваліфікації в динаміці ігрового часу / І. Карпа // Спортивний вісник Придніпров'я // Науково-теоритичний журнал 2010, 3.- с. 41-43
40. Качалин Г.Д. Тактика футбола. /Г.Д. Качалин// – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 128 с.
41. Келлер В. С. Техническая подготовка / В. С. Келлер, В. Н. Платонов // Теория спорта. - К.: Высшая шк., 1987. - С. 174-186.
42. Кириллов А.А. и др. Опыт построения игровых микроциклов в соревновательном периоде у футболистов высокой квалификации:/А.А. Кириллов // Методические рекомендации. М, 1984.
43. Коваль С.С. Обоснование возрастных критериев индивидуальной технической подготовленности // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред. Єрмакова С.С.

– Харків: ХХПІ, 20003. – № 10. – С.36-39.

44. Костюкевич В. М. Футбол / В. М. Костюкевич // Навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання університетів і педагогічних інститутів. – Київ – Вінниця. – 1996. – 262с.

45. Лебедев Л. Г. Все в футболе: Справочник 1988 - 1989 / сост. Л. Г. Лебедев; // - М.: Сов. Спорт, 1980. - 238с.

46. Лисенчук Г.А. , Лоос В.Г., Догадайло В.Г. Тактика футбола. /Г.А. Лисенчук // – К.: Минмолспорта Украины, 1991. –88с.

47. Лисенчук Г.А. Программирование подготовки футболистов// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХХПІ, 2001. – № 4. – С.16-19.

48. Лобановский В.В. и др. Уроки футбола./ В.В. Лобановский// – Киев, 1997.

49. Люкшинов Н.М. Формирование модельных характеристик соревновательной деятельности футболистов на основе анализа игр чемпионатов мира и первенства СССР: /Н.М. Локшинов// Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04.- Л., 1989.- 22 с.

50. Максименко И.Г. Контроль за уровнем развития быстроты и скоростно-силовых качеств у футболистов различной квалификации // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта: Сб. науч. тр. / Под ред. Ермакова С.С. – Харьков: ХХПІ, 1998. – № 3. С.23-24.

51. Максименко І.Г. Критерії фізичного розвитку, фізичної та функціональної підготовленості, які обумовлюють ефективність змагальної діяльності юних футболістів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. Єрмакова С.С. Харків: ХХПІ, 1998. – № 9. – С.20-22.

52. Максименко И.Г. Основы отбора, обучения и тренировки футболистов./И.Г. Максименко// – Луганск: Знание, 2002. – 424 с.

53. Максименко И.Г. Планирование и контроль тренировочного процесса в спортивных играх. /И.Г. Максименко// – Луганск: Знание, 2000. – 276с.

54. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. /Л.П. Матвеев // - Киев: Олимпийская литература, 1999.- 317 с.
55. Модельные характеристики соревновательной деятельности футболистов высокой квалификации на основе анализа игр финальной части чемпионатов мира 1990 г. в Италии и 1994 г. США: Метод. реком. / Сост. Г.А. Лисенчук, В.Г. Догадайло, Р.И. Лысенко, А.А. Горобец.// - Киев, 1996. – 14 с.
56. Матвеев Л. П. Теорія і методика фіз. культури./ Л.П.Матвеева// – М. – 1991.
57. Монаков Г. В. «Подготовка футболистов» / Г. В. Монаков // Основы технического обучения футболистов. - П., 2003. - С. 13-25.
58. Монаков Г. В. «Техническая подготовка футболистов» / Г. В. Монаков Тактическая подготовка. - М.: 2000. - С. 102 - 106
59. Морозов Ю., Бесков К. Анализ технико-тактической деятельности футболистов на 10 чемпионате Мира / Ю. Морозов // Подготовка футболистов. Под общ. ред. В. И. Козловского. - М.: Физкультура и спорт, 1987. - С. 134-155.
60. Начинская С.В. Основы спортивной статистики./ С.В. Начинская// – К.: Вища школа. – 1987.
61. Новіков А. А. Деякі особливості техніко-тактичної майстерності у класичній боротьби / А. А. Новіков, В. Г. Івлєв, А. А. Петрунев // Науково-спортивний вісник. - 1984. - № 6. - С. 22.
62. Перепелица П.Е. Построение тренировочного процесса студенческих футбольных команд с учетом различного уровня подготовленности игроков. / дис. ... канд.. наук з фіз. виховання і спорту: спец.: «Олімпійський і професійний спорт» / П.Е.Перепелица – Харьков, 2009. – 208 с.
63. Петрасинский З. М. Пізнай себе. /З.М. Петрасинский// – К.: Радянська школа. – 1989.
64. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте // Учебник для студентов вузов физического воспитания и спорта./ В.Н. Платонов// - К.: Олимпийская литература. - 1997. - 383 с.

65. Сахновский К.П. Теоретико-методические основы системы многолетней спортивной подготовки. /К.П.Сахновский// Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 24.00.01. - К., 1997. - 48 с.
66. Седов Ю., Невмянов А. Игровая активность в объективных оценках/Ю.Седов // Футбол-Хоккей, 1978. - №23. - С. 6-7.
67. Современная система спортивной подготовки / Под ред. Ф.П. Суслова, В.Л. Сыча, Б.Н. Шустина.// М.: СААМ, 1995. - 448 с.
68. Соломонко В.В. Єдиноборства у футболі./ В.В.Соломонко// - К.: "Здоров'я", 1981. – 88 с.
69. Соломонко В.В., Лисенчук Г.А., Соломонко О.В. Футбол. /В.В.Соломонко// - К.: Олімпійська література, 1997. - 286 с.
70. Степаненко В.М. Сучасні вимоги до організації та ведення захисних дій у футболі // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред.. Єрмакова С.С// - Харків: XXIII, 2004.-№13.-С.38-39.
71. Степаненко В.М. Сучасні вимоги до організації та ведення захисних дій у футболі// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць / За ред. Єрмакова С.С.// – Харків: XXIII, 2010. – № 1. – С.16-19.
72. Сергієнко Л.П. Комплексне тестування рухових здібностей людини./ Л.П. Сергієнко// – Миколаїв, УДМТУ, 2001 – С. 40-49.
73. Тактика игры в футболе // Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Ткачук В.Г., Кондратьев А.И. К.: Здоровья, 1989.- 192 с.
74. Тюленьков С.Ю. Теоретико-методические аспекты управления подготовкой высококвалифицированных футболистов: /С.Ю. Тюленьков// Автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04 / М., 1996. – 44 с.
75. Уроки футбола // Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Коуэрвер В., Ткачук В.Г.- Киев: Из-во УСХА, 1996.- 256 с.
76. Футбол. Учебник для институтов физической культуры./ Под общей

редакцией Казакова П.Н.// – М., «Физкультура и спорт», 1978. – 256 с.

77. Чанади А. Футбол. Техника / А. Чанади // Общая методика обучения технике. - М.: изд. «Физкультура и спорт», 1977. - С. 248 - 254.

78. Чанади А. Футбол. Техника / А. Чанади // Общая методика обучения технике. - М.: изд. «Физкультура и спорт», 1977. - С. 30 - 233.

79. Чирва Б. Г. Аналитические закономерности игры в футбол, как основа для выбора тактики игры и построения технико-тактической подготовки квалифицированных футболистов / Б. Г. Чирва // Теория и практика физической культуры. № 7. - 2006. - С. 28-29.

80. Шамардіна В.М. Основи теорії і методики фізичного виховання./Г.М. Шамардіна // Вибрані лекції. – Дніпропетровськ: Пороги. 2004.

81. Шамардін В.М. Медико-биологические основы спортивной тренировки футболистов. /В.Н. Шамардін// – Днепропетровск: Пороги, 1998. – 135С.

82. Шамардін В.М. Моделирование квалифицированных футболистов. В.М.Шамардін// – Днепропетровск, 2002. – 202с.

83. Martin D. Handbuch Trainingslehre / D. Martin, K. Carl, K. Lehnertz // Schorndorf: Hoffman, 1991. - 253p.

84. Perlт В. Ergebnis - bericht Entwicklungsstand des Dynamometrischen Meбplatzes Wurf Stob am Institut fur Angewandle Trainingswissenschaft (IAT) und erste Arbeitser - fahrungen aus der Leistungsdiagnostik im Speerwurf und Kugelstob. - Institut fur Angewandte Treiningswissenschaft, Leipzig / В. Perlт, N. Adamczewski, M. Losch; - 30.03.1993.